

KANSA TAISTELI

- miehet kertovat

N:o 12 1964

VERI - ELÄVÄ LÄÄKEAINE

LUOVUTA VERTA

- PELASTA IHMISHENKI

SUOMEN PUNAISEN RISTIN VERIPALVELU

KUNNON VALO

HELLESENS

PARISTOILLA

JULKAISIJA: Sotamuisto-yhdistys r.y.

TOIMITUSNEUVOSTO: Puheenjohtaja K. L. Oesch, kenraaliluutnantti evp; S. Sundman, kontra-amiraali evp.
G. Magnusson, eversti evp; V. Nihtilä, eversti evp.

PÄÄTOIMITTAJA: K. L. Oesch, kenraaliluutnantti evp.

TOIMITUS: Helsinki, Töölönkatu 35 B puh. 44 62 42.

Toimitussihteeri E. Kuussaari, eversti evp.

Taloudenhoitaja R. Kalervo, everstiluutnantti evp.

TILAUSKONTTORI: Korkeavuorenkatu 28 puh. 19 367. Postisiirtotili 94 941.

KUSTANTAJAT: Sotamuisto-yhdistys r.y. ja Sanoma Osakeyhtiö.

Talvisodan syttyminen ja Stalinin Neuvosto- liiton päämäärät

K. L. OESCH

Talvisotaa edeltäneiden neuvottelujen kolmas vaihe Moskovassa oli ollut sitkeä ja mutkallinen. Suomen puolelta oli tehty lisämyönnytyksiä ja ehdotettu uudeksi rajaksi Kannaksella Haapala — Kauhijärvi — Raivola — Vammelsuu, mutta se ei tyydyttänyt Staliniä ja Molotovia, joka pahaenteisesti lausuihin: "Nyt ovat siviiliviranomaiset käsitelleet asiaa, ja kun ei ole päästy sopimukseen, täytyy asia antaa sotilaiden haltuun". Tähän katkesi neuvotteluvaihe, vaikka valtuuskuntamme 13.11.39 lähtiessään paluumatkalle Helsinkiin ilmoitti Molotoville kirjallisesti toivomuksen, että neuvottelut voitaisiin pian aloittaa uudelleen ja että ne johtaisivat molempia puolia tyydyttävään tulokseen. Hallituksemme oli edelleen varma, että sotaa ei tule. Tällaisen tilanteen arvioinnin syntymiseen lienee tuntuvasti vaikuttanut Stalinin aikaisempina vuosina lausuma Neuvostoliiton ohjelmajulistus: yhtään vaaksaa omaa maata emme kenellekään luovuta, emmekä yhtään tuumaa vierasta maata keneltäkään tahdo.

Usko tähän rauhanomaiseen vakuutukseen sekä oikeuksiimme ja sopimuksiimme romahti kuitenkin pian, sillä suurpolitiikassa vallitsee viidakon laki, kuten J.K. Paasikivi on sanonut.

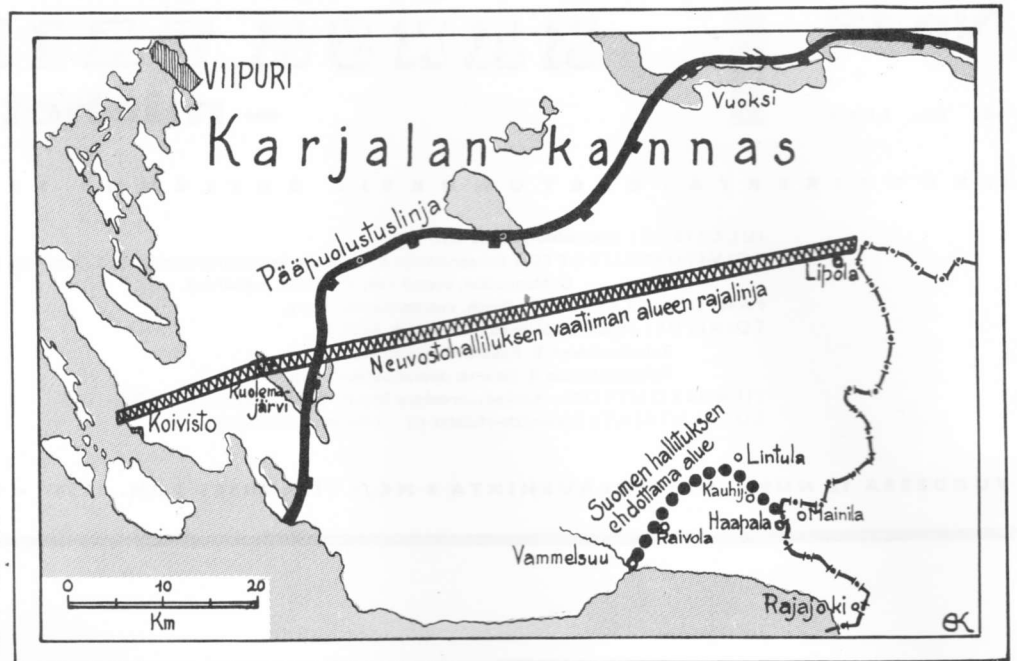
Sopivan ulkonaisen synn keksiminen sodan aloittamiselle ei näyttänyt silloiselle Neuvostoliitolle tuottavan vaikeuksia. Valtuuskuntamme palattua Moskovasta ammuttiin näet Mainilassa (ei siis Mainilaan, joka on kylä silloisen rajan pinnassa Venäjän puolella) marraskuun 26. pñä pian alkavan sodan ensimmäi-

set laukaukset. Neuvostoliitto jätti viipymättä nootin Suomelle syyttäen maatamme laukausten ampumisesta. Suomen vastausnootissa, joka oli ehdottomasti totuudenmukainen perustuen raja-alueella välittömästi tehtyihin mittauksiin, torjuttiin tämä syytös ja todettiin laukausten lähtökohdan olevan Neuvostoliiton puolella. Lähimpänä rajaa olevat tykistöpatterit, joiden pisin kantomatka oli 8 km, olivat 20 km etäisyydellä rajasta. Yksikään suomalainen tykki tai kranaatinheitin ei voinut ampua edes rajaviivan läheisyyteen omalle puolelle saati sitten rajaviivan yli.

Asian valaisemiseksi mainittakoon vielä, että Jatkosodassa vangiksi saatu venäläinen kenraali, joka oli Mainilan maastossa syksyllä 1939, kertoi, ettei Mainilan lohkolle sijoitetun venäläisen divisioonan komentaja tietänyt mitään Suomen puolelta ammutuiksi väitetystä laukaudesta, mutta kylläkin provokatooristen laukausten lavastamisesta. Lisättäköön tähän vielä, että äskettäin ilmestyneessä J.L. Mäkelän kirjassa "Salaista palapeliä" tiedustelupalvelun vaiheista sotiemme ajoilta kerrotaan hätkähdyttävällä tavalla, kuinka neuvostosotilaat Mainilassa olivat kuulleet laukauksia omasta selustastaan, kuinka kaikki silloin nähty ja kuultu julistettiin sotasalaisuudeksi, sekä lopuksi että sotasalaisuuksien ilmaisemisesta seuraa kuolemanrangaistus.

Näyttää siltä kuin Mainilan laukausten lavastamisessa olisi otettu oppia Hitlerin muutamaa kuukautta aikaisemmin järjestämästä provokaatiosta Puolan ja Saksan rajalla, jolloin huumausaineilla tainnutettuja saksalaisia keskitysleirin vankeja jätettiin Gleiwitzin

Neuvostohallituksen Talvisotaa edeltäneissä neuvotteluissa vaatiman alueen rajalinja, joka olisi leikannut suomalaisten pääpuolustuslinjaa, sekä Suomen hallituksen luovutettavaksi ehdottama alue

muka puolalaisen tulituksen uhreiksi, jotta Puolaa voitaisiin syyttää sodan aloittamisesta. Suurvaltain viidakkosodan laki kukoisti todella täydessä kukassaan, otettiin oppia Hitlerin tyylistä ulkopolitiikan hoitamisessa, keinoja ei kaihdettu.

Mainilan laukauksia seurasi hyökkäämättömyyssopimuksen ja diplomaattisten suhteiden irtisanominen, ja hyökkäys Suomeen alkoi 30.11.39.

Jo seuraavana päivänä, puna-armeijan joukkojen marssiessa yli rajan, ilmoitti Neuvostoliitto perustaneensa Suomen kapinaan ja sen johtoon syllistyneen ja parikymmmentä vuotta Moskovassa maanpaossa olleen kommunisti O.W. Kuusisen johtaman ns. "Suomen demokraattisen hallituksen" Terijoella. Tämä puolestaan teki samana päivänä Moskovon kanssa avunanto- ja aluevaihtosopimuksen, joka seuraavana päivänä tiedotettiin maailmalle. Julistettiin, että täytettäisiin "Suomen kansan vuosisatainen toive: Karjalan kansan jälleenyhdistäminen Suomen kansan kanssa" ja samanaikaisesti, että "yhdessä puna-armeijan kanssa toimiva Terijoella äsken perustettu ensimmäinen suomalainen armeijakunta saa kunnian tuoda pääkaupunkiin Suomen kansanvaltaisen Tasavallan lipun ja pystyttää sen presidentinlinnan harjalle".

Tämä toimenpide osoitti selvästi, että tarkoituksena oli perustetun nukkehallituksen avulla päästä yhdellä iskulla kokonaisratkaisuun. Stalinin ja Molotovin tarkoituksena oli saada tämän vallankaappaustempuilun avulla koko Suomi hallintaansa, siis valloittaa "rauhanomaista tietä" koko maa. Varmaa on, että O.W. Kuusinen ja hänen hallituksensa olisivat olleet Stalinin ja Molotovin käskyläisiä, joiden tehtävänä ns. kansanhallituksena olisi ollut bolshevisoida koko Suomi. Silloin kuviteltiin, että puna-armeija helposti, vain käden käänteessä, murtaisi suomalaisten joukkojen vastarinnan ja tasoittaisi tien Helsinkiin. Käsitteen syntymiseen Suomen puolustuksen pikaisesta kukistumisesta olivat ilmeisesti vaikuttaneet suomalaisten emigranttikommunistien antamat harhaanjohtavat tiedot Suomen sisäisistä oloista.

Mitkään suomalaisten omat ja suomalaisten puo-

lesta tehdyt vetoamukset neuvottelujen uudelleen aloittamisesta Moskovon kanssa eivät johtaneet tulokseen, ilmeisesti sen vuoksi, että Stalin ja Molotov olivat päättäneet lähteä Hitlerin heille luovuttamassa etupiirissä, Suomessa, kokonaisratkaisun tielle, jossa ensimmäisenä ja helpoimpana keinona yritettiin käyttää bolshevisointia maan saattamiseksi Neuvostoliiton väliällisen käskyvallan alaisuuteen. Yhdysvaltain ja Ruotsin tekemät esitykset ja tarjoamat palvelukset uusien neuvottelujen aloittamisesta torjuttiin Moskovaan, joka ei halunnut neuvotella Suomen laillisen hallituksen, vaan yksinomaan Kuusisen hallituksen kanssa. Suomen hallitus vetosi Kansainliittoon, mutta Molotov vastasi bolshevistisen diplomatian "totuuk-sien" mukaisesti, ettei Neuvostoliitto ollut sodassa Suomen kanssa eikä uhkaa Suomen kansaa sodalla, vaan on tehnyt sopimuksen Kuusisen kansanvaltaisen hallituksen kanssa, koska muka Suomen entinen hallitus on jo poistettu vallasta. Kysyä todellakin sopii, eikö tässäkin näy selvä tarkoitus Suomen bolshevisointiin? Kuten odottaa sopi, Kansainliiton päätös oli, että Neuvostoliitto toimintansa johdosta erotettiin liiton jäsenyydestä 14.12.39.

Vieläkin tehtiin yksi yritys. Joulukuun 15. pñä, jolloin puna-armeijan hyökkäys Suomeen oli jo kestänyt 16 päivää, silloinen Suomen ulkoministeri V. Tanner — koska kaikki diplomaattiset tiet oli Neuvostoliiton toimesta katkaistu — esitti Herra Molotoville radioiteitse avoimen tarjouksen uusien neuvottelujen aloittamisesta tarpeettoman verenvuodatuksen välttämiseksi. Tähän tarjoukseen Molotov ei antanut mitään vastausta.

Hitlerin ja Stalinin tekemän sopimuksen mukaisesti oli Suomi selvästi joutunut Neuvostoliiton etupiiriin. Jos ensimmäiseen Neuvostoliiton vaatimukseen meillä olisi suostuttu, ei kukaan voine vakavasti uskoa, että oven raottamisen jälkeen Suomi olisi voinut jatkaa entistä ulkopolitiikkaansa, pohjoismaisen puolueettomuuden linjaa. Neuvostoliitto osoitti monissa eri yhteyksissä, ettei se tunnustanut Suomea pohjoismaisen puolueettomuuspiiriin jäseneksi. Se ei luottanut meidän

puolueettomuuteemme, vaan esitti ensimmäisen vaatimuksensa perustellen sitä ei vain Leningradin turvallisuuteen vedoten, vaan myös Suomen sillanpääasemasta aiheutuville strategisilla näkökohdilla.

Mutta olisiko vaadittu rajansiirto Kannaksella ja tukikohta Hangon alueella poistanut Venäjän epäluulot silloisessa sodanajan epäluulojen ja etupiiripolitiikan ristiaallokossa? Ei suinkaan. Suomen maantieteellisestä asemasta johtuen sillanpääasema olisi jatkuvasti ollut painajaisena. Siihen Neuvostoliitto pelkäsi Hitlerin Saksan hyökkäävän. Seuraavana askeleena rajansiirtojen jälkeen Kannaksella ja Hangon alueella olisi ollut pyrkimys koko sillanpään likvidoimiseen, kuten Kuusisen hallituksen muodostaminen ja taipumattomuus neuvottelujen uudelleen aloittamiseen selvästi osoittivat. Ystävyys- ja avunantosopimus, jota neuvottelujen alussa jo oli väläytetty, olisi pian uudelleen otettu esille.

Asian ydin on siinä, ettei Suomi syksyn 1939 olosuhteissa katsonut voivansa alistua elämään Neuvostoliiton vaikutuspiirissä, koska se pelkäsi alistumisen johtavan itsenäisyyden tuhoon. Yksimielinen Suomen kansa näki liiallisten myönnytysten tiellä kuolemanvaaran; siihen perustui hallituksen taipumattomuus liiallisiin myönnytyksiin heikosta puolustusvalmiudestamme huolimatta. Tästä syystä syntyi Talvisota. Se ei ollut mitään yltiöisänmaallisuutta eikä höyrypääsyyttä, kuten viime aikoina eräillä tahoilla on pyritty väittämään. Se ei ollut vältettävissä, koska Suomi piti itsenäisyyttä kallisarvoisempana kuin taloudellisia ja alueellisiakin menetyksiä.

Mietteliästä naapurin väkeä ilmestyi marraskuun 30. pnä 1939 Rajajoen asemalle

V. NIHTILÄ

Joulukuu 25 vuotta sitten

Sotapäiväkirjaa oleellisimmista tapahtumista

30.11.1939

alkanut Neuvostoliiton hyökkäys yllätti viimeiseen saakka rauhan toiveessa eläneen kansamme. Vain puolustusvoimissa, missä oli seurattu rajantakaisia valmisteluja, osattiin sitä odottaa. Aamuvarhain ylittivät venäläiset kaikkialla rajamme, mikä Petsamossa oli tapahtunut jo iltayöstä. Päivän valjetessa osallistuivat myös ilmavoimat hyökkäykseen. Itse taistelutoiminta kehittyi rajoilla odotusten mukaisesti, ja siihen osallistuivat puoleltamme vain heikot, lähinnä rajaa olleet osastot. Kotialuetta pommitettiin monin paikoin. Suurimmat menetykset ja tuhot kärsi Helsinki. Yllätys oli itärajallemme keskitettyjen vihollisvoimien suuri vahvuus.

1.12.39

suoritettiin maassamme hallituksen vaihdos. Toimenpiteellä yritettiin saada sota vielä ehkäistyksi ja mahdollistaa katkenneiden neuvottelujen uudelleen aloittaminen. Samana päivänä Neuvostoliitto muo-

dosti meitä varten ns. Terijoen hallituksen, mikä luhisti kaikki toiveet ja paljasti vaaran koko suuruuden. Puolustuksemme kestävydestä tuli nyt riippumaan kansamme ja valtakuntamme kohtalo, itsensä-syytemme ja vapautemme.

5.12.39

mennessä olivat Kannaksen suojajoukot vetäytyneet puolustuksemme pääaseman läpi. Se oli tapahtunut liiankin nopeasti, joten huolen aiheena nyt oli, kuinka sotaan tottumattomat, reservistä maata puolustamaan kutsutut joukot tulisivat ensimmäisissä taisteluissaan selviämään. Venäläisten hyökkäys pääasemaa vastaan alkoi Taipaleella, missä he olivat saaneet kosketuksen pääasemaan jo 2.12. Keski-suomalaiset joukot torjuivat vahvan tykistön ja monien panssarivaunujen tuemat, suurella ylivoimalla suoritettuja hyökkäykset menestyksellisesti ja tekivät sen jatkuvasti monien seuraavienkin päivien aikana osoittaen ensimmäisinä, että venäläisten hyökkäykset olivat torjuttavissa, ja valaen siten uskoa joukkoihin kaikilla rintamilla.

Laatokan ja Jäämeren välillä, missä joukkomme kävivät myös viivytystaistelua, muodostui Tolvajärveä lähestyvä vihollisrivistö yleistilanteen kannalta uhkaavimmaksi. Itärajan puolustusajatuksen mukaan tällaiset oli vastahyökkäyksillä tuhottava ja siihen tarvittava voimat koottava, sieltä, missä oli helpompaa. Kun kovan paineen vuoksi ei IV AK:n komentajalla, kenrm. Hägglundilla ollut tähän mahdollisuuksia, päätti ylipäällikkö antaa vahvennuksia omasta reservistään ja määräsi samalla eversti P. Talvelan rintamakomentajaksi Tolvajärven ja Ilomantsin suunnissa antaan hänelle tehtäväksi po. vihollisrivistön tuhoamisen.

6.12.39

ryhtyivät venäläiset ensimmäisen kerran hyökkäykseen Kollaan rintaman osaa vastaan.

7.12.39

Juntusrannan kautta edennyt 163.D oli vallannut Suomussalmen, eivätkä sitä vastassa olleet kaksi suomalaista pataljoonaa pystyisi estämään sen etenemistä Oulua kohden, joten tämäkin rivistö oli lyötävä. Ylipäällikkö antoi tätä koskevan käskyn Pohjois-Suomen ryhmän komentajalle, eversti Tuompolle vahvistaen hänen minimaalisia voimiaan vielä reservinään olevil-

la puutteellisen ja heikon 9.D:n voimilla, joista saatiin kokoon vain vahvennettu jalkaväkirykmentti ilman tykistöä.

Venäläisten saarrettua Suursaaren mereltä käsin sen heikko miehitys jätti saaren ja murtautui tappioitta saartorenkkaan läpi. Venäläiset ottivat saaren haltuunsa.

11.12.39

ryhtyivät venäläiset hyökkäykseen pääasemaa vastaan myös Länsi-Kannaksella. Aluksi olivat taistelut kiivaimpia Muolaan kirkolla, mutta painopiste siirtyi sitten Summan lohkolle. Hyökkäykset tapahtuivat yleensä tykistön ja panssarivaunujen tukemina noin pataljoonan vahvuisin voimin. Joukkomme saivat luotamusta omiin voimiinsa, kun taas venäläisten tappiot jo tässä vaiheessa olivat suhteellisen suuret.

12.12.39

alkoi Ryhmä Talvelan hyökkäys Tolvajärvellä sen jälkeen kun 139.D:n saarrostusyritys järven pohjoispuolitse oli torjuttu ja asema vakiinnutettu. Rohkeat ja häikäilemättömät iskut johtivat jo kolmantena päivänä täydelliseen menestykseen ja takaa-ajoon.

Kun IV AK oli vakiinnuttanut tilanteen Kollaalla torjuttuaan useat 56.D:n hyökkäykset, ylipäällikkö antoi käskyn Uomaan kautta etenemässä olleen 18.D:n lyömisestä. Hyökkäys osui kuitenkin venäläisen panssariprikaatin sivustaan. Ilman panssarintorjunta-aseita olevat etulinjan pataljoonamme lyötiin takaisin. Hyökkäys keskeytettiin ja sen jatkamisesta luovuttiin.

14.12.39

päättyi Suomussalmella eversti Siilasvuon johtaman hyökkäyksen ensimmäinen vaihe kirkonkylän takaisinvaltauksen venäläisten puretuessa kylän länsipuolella olevaan Hulkonniemeen. Raatteen suunta, josta oli tulossa venäläisille apuvoimia varmistettiin yhdellä pataljoonalla. Tehtävän loppuunsaaminen edellytti lisävoimien saantia.

18.12.39

ryhtyi venäläisten laivasto, mukana taistelulaiva Oktjabrskaja Revoluzia, ja ilmavoimat yhteistoimin hyökkäykseen Saarenpään linnaketta vastaan Koivistolla. Tilanne näytti aluksi pahalta, sillä kaikki 12 tuuman tykit menivät osumista epäkuuntoon. Pian yksi tykki saatiin kuitenkin toimintaan, ja sen tarkka tuli

Vartiomies Kannaksen etuasemissa talven kynnyksellä

Tykistön tulenjohtaja hyvässä näkösuojassa Kannaksella

karkoitti laivat kantomatkan ulkopuolelle, ja lopuksi ne irtaantuivat taistelusta.

Sallan valtauksen jälkeen Savukosken kautta Kemijärveä kohden etenevä venäläisrykmentti kohtasi Pelkosenniemessä kahden pataljoonan vahvuisen osastomme. Toinen niistä ryhmittyi puolustukseen pysäyttääkseen vihollisen etenemisen samalla, kun toinen jatkoi maaston kautta iskeäkseen vihollisen sivustaan. Puolustavan pataljoonan tila alkoi jo horjua, kun yllättävä isku sivustasta käänsi onnen täydellisesti venäläisten paetessa suin päin Sallaa kohti.

19.12.39

kehittyi jo pari päivää aikaisemmin alkanut venäläisten hyökkäys Summan loholla huippuunsa. Jalkaväen hyökkäysaallot torjuttiin jatkuvasti viimeistään taisteluhautojen edessä, mutta joukko panssarivaunuja, joita päivän kuluessa oli tuotu taisteluun runsaat 100 kpl, tunkeutui aseisiin, niistä parisenkymmentä aina tukilinjaan asti. Osa panssarivaunuja kiersi ja eristi eräitä betonikorsuja. 5.D:n komentaja, eversti Isakson taisteli sisukkaasti pitäen järkähtämättä asemansa. Hänen joukkonsa tuhosivat päivän kuluessa 20 panssarivaunua. Hyökkäykset jatkuivat vielä kaksi päivää heikentyneinä. Joukkomme olivat kestäneet kunnialla ensimmäisen materiaalitaistelun.

23.12.39

II AK:n komentaja, kenrli Öhquist, ryhtyi suuruuntaiseen vastahyökkäykseen Hatjalahden ja Muolanjärven välillä. Rintamakomentajat olivat vakuuttuneet siitä, että monipäiväiset tuloksettomat hyökkäykset olivat heikentäneet vihollisen voimia ja taistelu- tahtoa. Pyrittiin kaksipuoliseen saarrostuksen 6.D oikealla, 5.D keskellä ja 1.D vasemmalla. Tiedot vihollisen ryhmituksesta olivat heikot, joten hyökkäys oli vähän umpimähkäinen. Kun tykistön tulituki jäi eräissä ratkaisevissa tilanteissa saamatta, niin hyökkäys

pysähtyi. Mahdollisuuksia ei ollut päästä päämäärään noin kolmen vihollisdivisioonan saartamisessa. Armeijakunnan komentaja antoikin jo iltapäivällä käskyn joukkojen vetäytymisestä lähtöasemiin. Ensimmäinen suuri yritys oli epäonnistunut, mutta saatujen kokemusten ohella se osoitti venäläisille, ettei puolustus- asemamme ollut vähääkään järkkynyt.

26.12.39

vanhemmista ikäluokista muodostettujen kahden uuden rykmentin keskityksen jälkeen Suomussalmen alueelle alkoi hyökkäyksen toinen vaihe Hulkonniemessä puolustautuvan 163.D:n tuhoamiseksi. Jo 28.12. sen yhteydet oli katkaistu ja päävoimat pirstottu ja pari päivää sen jälkeen alkoivat divisioonan rippeet vetäytyä Kiantajärven jäätä pitkin pohjoiseen ja rajan taa. Sotasaaliiksi saatiin divisioonan koko raskas kalusto ym. Raatteen tiellä ollutta 44.D:aa pidatti yksi meikäläinen pataljoona ja varasi pääjoukoille niiden 163.D:n tuhoamiseen tarvitseman ajan.

27.12.39

aamuyöstä hyökkäsivät venäläiset noin divisioonan vahvuisin voimin Suvannon yli Keljan kylän kohdalla päästäkseen Taipaleen joukkojemme selustaan. Ensimmäinen hyökkäysaalto pääsi yli ja pureutui lujasti rantamaastoon. Jäljessä tulevat pysäytti tykistöemme tuli jäälle tuottaen venäläisille raskaita tappioita. Päivän kuluessa käydyissä sitkeissä taisteluissa saatiin vihollinen tuhotuksi, ja se menetti noin 600 miestä. Sen runsas aseistus, mm. 81 konekivääriä jäi saaliiksemme.

Ensimmäinen sotakuukausi oli tuonut kaksi huomattavaa voittoa samalla kun kaikkialla Neuvostoliiton eteneminen oli saatu pysäytetyksi ja venäläisten suurella voimalla ja materiaalilla suorittamat hyökkäykset Summassa, Taipaleella, Kollaalla ja Suomussalmella torjutuiksi. Usko tulevaisuuteen oli elpymässä.

SUMMASSA

PANSSAREITA

TUHOAMASSA

Kasapanos tuhoaa hyökkävän panssarivihollisen paetessa pois vaunustaan (piirtänyt TK-P. Söderström)

LAURI LUKKARINEN

KOSKA olin Summan tantereilla isänmaata puolustamassa silloin, kun siellä oli paljon "rauta ilmaassa", niin muistelen minäkin vaatimattomasti osaltani noita unohtumattomia Talvisodan hetkiä.

YH:n aikana jouduin kärsimäkisten mukana Ouluun ja sieltä jo 19.10. Hämeenlinnaan vapaaehtoiselle komennukselle, joka osoittautui panssaritorjuntakurssiksi. Näillä kurseilla vierähti kolme viikkoa vänrikki Luotosen johtaman joukkueen riveissä, ja monta hikeä tipahti Hämeenlinnan joka puolelle, Parolasta Hattelmalan harjanteelle saakka, kunnes tuli lähdön hetki.

Marraskuun 14. pnä kello 23,19 vihelsi juna uudelleen matkan alkavaksi ja kiidatti meidät tuntematonta seutua kohden. Arvailimme matkamme päättyvän

johonkin Kannakselle, ja niin seuraavana päivänä kello 13,20 juna pysähtyi Viipurissa, jossa lastimme purettiin. Motorisoitu osastomme, johon kuului kaksi kuorma-autoa ja kaksi pst.tykkiä ammuksineen, nousi autoihin ja lähti vierimään Viipurin halki Kannaksen teille hämärtyvänä marraskuun iltana hienoisessa vesisateessa. Pian tultiin perille jollekin Suomen "Maginot"-linjalla olevalle paikalle, jonka vänrikkimme varmaan etukäteen tiesi. Näimme valojen tuikkeesta vain, että oltiin jossakin kylässä. Seuraavan päivän valjettua haistelimme kylää, ja sillä oli nimi: Summan kylä Kuolemajärven pitäjässä.

Sitten vietimme tavanmukaista sotaa Summassa marraskuun 16—30. päivien välisen ajan. Olimme majoittuneina taloihin, koska oli tilaa, sillä kylä oli

evakuoitu asukkaista melkein tyhjäksi. Jokunen henkilö oli vain vielä kotonaan omaisuuttaan kokoamassa.

Marraskuun 30. pnä painettiin nasta pohjaan.

Meille alkoi kiireinen ja raskas aika, sillä viimeiseksi tulleana jouduimme tekemään itse asuntonne. Komppaniamme päällikölle, vänrikki Salovaaralle teimme ensin korsun kylän pohjoislaidalle, ja joukkueemme korsu tuli olemaan kylän vasemmalla laidalla männikkökankaalla, lähimpänä naapurina "7"-linnake. Oman korsunne teko oli raskainta, koska teimme alinoma työtä, toisten vartioidessa ja toisten kaivassa. Sitten se lopulta kuitenkin valmistui.

Oli joulukuun 3. päivän iltana, kun kunnan vänrikkimme Luotonen sai siviilistä paketin, ja hän antoi sen sisällön auliisti meille tasajakoon sanoen: "Nyt pojat vietämme joulujuhlaa!" Niin me lauloimme joululauluja, keitimme kahvia ja söimme kaikkea, mitä ikinä paketissa oli. Ja kuinka oikeaan hän siinä osuikaan, vaikka me sillä hetkellä pidimme koko joulutouhua ikäänkuin hyvin onnistuneena pilana.

Korsun ulkopuolella oli ilmassa jo tähän aikaan täysi vakavuus, sillä pimeän tullen näimme autokolonien suorittavan edestakaista liikennettä tiellä ja tiesimme, että ne veivät terveitä linjaan ja toivat sieltä haavoittuneita pois. Olihan viivytystaistelu käynnissä kiihkeimmillään rajalla päin, hetki hetkeltä lähestyen meitäkin. Myöskin tykkien jyske läheni samalla tavoin hitaasti, mutta varmasti, joten tiesimme vuoromme tulevan pian. Kelpo vänrikkimme puheli meille kuin jokapäiväistä asiaa, että "tästä ei peräännytä, vaan tässä taistellaan tai kuolla, sillä paikka, missä olemme, on suomeksi nimeltään Mannerheim-linja". Tiesimme lopullisesti tehtävämme tärkeyden: taistellaan tai kuolla, mutta emme peräänny!

Niin tuli joulukuun 6. päivä. Lähdin korsusta vartiovuorolleni kello 2—6 yöllä Ryhmämme tykkiasema oli edessä, kk.pesäkkeen ja tykistön tulenjohtueen naapurina, kaikki kolme noin 30 m levyisellä alueella. Me pystyimme hallitsemaan koko kylän idänpuoleisen osan tankkeja vastaan, kun taas meistä taaksepäin noin 300 m korsunne vieressä oli 1. ryhmän tykki

asemissa suunnattuna länteen, jos meiltä vihollinen karkaisi.

Samalla vartiovuorollani havaitsin liikettä noin 70 m päässä asemastamme vasemmalle metsänreunassa, koska siellä oma kenttäpatterimme valmistautui toimintaan. Siitä se myös alkoi! Joulukuun 6. pnä aamu-yöllä kello 2,30 kajahtivat ensimmäiset tykinlaukaukset Mannerheim-linjalla. Kun tykistö oli ampunut muutamia sarjoja, tuli edestä tieto, että noin 20 hevosta käsittävästä viholliskolonasta oli vain kaksi päässyt karkuun toisten tuhoutuessa. Koomillisinta viholliselle oli se, että se eteni meitä vastaan töpinät edessä, ja vasta jäljessä tulivat taistelevat joukot, ainakin sillä kertaa. Työnsä tehtyään kenttäpatterimme siirtyi taakse varsinaisiin aseemiinsa enkä sitä nähnyt sen enempää.

Puoli vuorokautta myöhemmin viuhahtelivat jo vihollisenkin kranaatit asemissamme, ja näin saimme ensimmäisen tulikasteemme pienten ja suurten ammuksien räjähdellessä joka puolella, niin että kankaat tärisivät. Tällaista tärinää jatkui puolentoista viikkoa, mutta vihollisen hyökkäystä ei toistaiseksi kuulunut. Olimme joka sekunti valveilla ja jännityksessä odottaen, mitä tuleman pitäisi. Ja tulihan sitä, kun valkeni joulukuun 17. päivä. Näkyväisyys oli silloin kohtalainen alueella, jota piiskamme hallitsi 200—1200 m etu- ja sivusuuntiin.

Silloin tuli hälytys, että vihollinen hyökkää tankkien tukemana. Kiiruhdimme kaikki tykille. Valtava moottorien pauhu täytti jo ilman vihollisen puolella olevassa metsikössä, ja pian näkyi ensimmäinen keskirasen tankki n. 300 m päässä suoraan edessämme. Oululainen ryhmänjohtajamme, alikersantti Kaarlo Pääkkö ei maltanut odottaa sen tuloa lähemmäksi. Pistimme siis paukun putkeen ja pamautimme sillä seurauksella, että ensimmäinen sodassa ampumamme laukaus oli osunut maaliinsa sytyttäen sen palamaan paikalleen. Muutaman sekunnin kuluttua näimme, kun kaksi miestä hyppäsi tankista ulos vaatteet tulesa, kierivät lumessa tankin alle ja sen suojassa metsään. Emme ampuneet kivääreillä, koska se oli pst.miehiltä

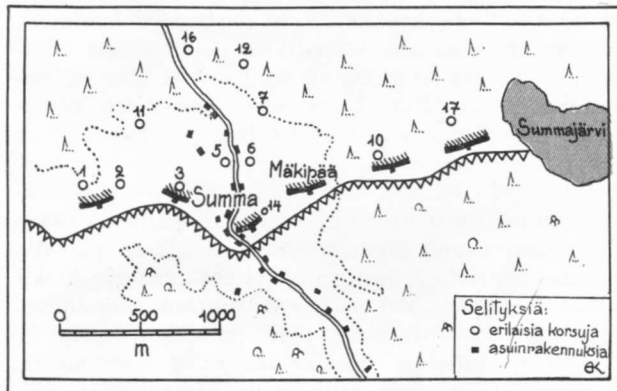
Bunkkeri Summassa (piirtänyt TK-P. Söderström)

S.A.-kuva

kielletty tykkiasemassa. Emmekä olisi joutaneetkaan, sillä nyt tuli tankkeja oikein paraatirivistössä meistä oikealla maantien suunnassa ampumamatkan ollessa 400—1000 metriin.

Nyt oli kiirettä, sillä meitä oli 6—7 miestä hake-
massa ammuksia vaikean taipaleen takaa, kun ei ollut yhteyshautaa korsullemme, ja kolme miestä oli paukuttamassa. Käytiin armotonta taistelua elämästä ja kuolemasta, niin ettei edes päiväsaikaan tiennyt ajankulustakaan mitään. Ympärillä vihelsi ja jyrisi yhtenäisenä jaksona helvetillinen myrsky. Vasta kun päivä oli kääntymässä hämäräksi, vihollinen luopui hyökkäyksestään siltä päivältä. Päivän saaliina oli asemiemme eteen jäänyt liikuntakyvyttömäksi 22 tankkia. Sitten 18—20. päivinä hyökkäykset uudistuivat, joskin laimeampina, mutta näinäkin päivinä pysähtyi vielä 11 tankkia ryhmämme asemien eteen.

Mutta miten olikaan 1. ryhmän tykin laita? Tais-
telussa 17.12. oli päällikkömme ottanut sen irti ase-

Summan rintaman keskusta erilaisine korsuineen

mastaan ja siirtänyt sen taistelun tuoksinassa keskelle aukeaa kylää, "5":nnen ja "6":nnen tukikohtien juur-
relle.

Kun iltasella pääsimme yöksi lepoon, tuntui oudolta, kun miehiä ei kuulunutkaan. Vasta myöhäisellä tuli lähetti sekä toinen mies selittäen, ettei heitä enempää tulekaan. Tämä oli masentava tieto. Taistelussa oli kaatunut komppaniamme päällikkö, vänrikki Salovaara sekä pst.miehet Unto Hukkanen, Veikko Piippo, Pauli Päkkiä ja Paavo Pikkujämsä, kaikki Haukiputaalta. Joukkueemme johtaja, vänrikki Luotonen oli haavoittunut, joten hän ei ollut jouluna keskuudessamme. Näin oli mainittu juhlan vietto ollut paikallaan. Tästä tappiosta johtuen me hoidimme yhdellä tykillä Summan vasemman sivustan niinä neljänä sumuisena joulukuun päivänä, minkä ajan vihollisen hyökkäystä tässä vaiheessa kesti. Vihollinenkin viisastui niin paljon, että ajatti tankkejansa kylän oikealle puolelle, johon meillä ei ollut ampumamahdollisuutta. Siellä oli torjunnassa ainoastaan eräs ns. vuoristotykki, joka oli omiaan vain härnäämään tankit päälle. Mutta meillä oli läpipäässeille tankeillekin salainen ase — polttopullo. Niille miehille, jotka tuhosivat noita "rumiluksia" pulloilla, olemme paljosta kiitollisia. Tankkeja pääsi useita läpi, mutta monta niitä myöskin tuhottiin tai joutui suomalaisten käsiin.

Joulukuun 21. päivä valkeni aurinkoisen kirkkaana. Nyt oli oltava varuillaan, sillä tiesimme vihollisen

"vihaavan" meitä entistä enemmän, koska se ei ollut saanut sumuisen sään takia asemaamme oikein selville. Edessämme keikkuikin pian ketterä Wickers-tankki ja samalla alkoi "naapurin" puolelta tykistökeskitys, joka sarja kerrallaan läheni asemaamme. Silloin päätimme lähteä tykiltä pois, eikä hetkeäkään liian aikaisin. Kun olimme päässeet yhteyshautaan, oli jo asemassamme pirullinen myrsky käynnissä, oli rautaa ja multaa alati ilmassa ja tätä jatkui useita tunteja. Menimme lähimpänä olevaan ns. Mäkipään korsuun odottamaan myrskyn asettumista. Vasta hämärän tultua tuli taukosi ja menimme katsomaan tykkiämme. Asemissa oli surkea näky, ei juuri kiveä kiven päällä. Tykki oli mennyt aivan "väkkärän siivelle", ja oli tosi työ saada se takaportaaseen korjattavaksi. Saatuaamme uuden asean menimme "10"-tukikohtaan, joka oli äärimmäisenä vasemmalla.

Tankkihyökkäyksiä ei meidän ollessamme kylässä enää tullut, joten jouduimme liikkumaan toisillakin lohkoilla. Joulun aattoillan ja uudenvuodenpäivän vietimme omassa korsussamme. Meidän osaltamme olivat Summankylän taistelut päättyneet. Yksi pst-ryhmämme oli tehnyt kaikkensa, torjunut tuona aikana tankkihyökkäykset tuhoten tykillään yhteensä 33 tankkia ynnä polttopulloilla hävittänyt lisäksi useita.

Vihollisen painostus jatkui raivokkaana ilman tankkeja, mutta meidän oli vuoro päästä hetken lepoon. Saimme vetäytyä lähelle Säiniötä, jossa tuli täydennysmiehiä opetettaviksemme. Lopulta meitä oli koossa joukkue, joka siirrettiin 5.Div:n motorisoiduksi osastoksi. Pääosa porukastamme jäi edelleen JR 15:n alaisuuteen. Uuteen joukkueeseemme saimme 19-vuotiaan viipurilaisen vänrikin nimeltä Kalevi Raunto. Hän kesti loppuun asti, tietenkin Luojamme suojeluksessa, kuten me harvat muutkin elävinä säilyneet.

Helmikuun puolivälissä olimme vasemmalla rintamansallamme Munasuolla. Kun olimme saadun ohjeen mukaan tykkeinemme ja "kampsuinemme" pyrkimässä aamuhämärässä pitkin kranaattikuoppien täyttämää aavaa suota eteenpäin, vihollinen näki aikeemme ja avasi kaikkien aseiden tulen vastaamme. Silloin oli taas onnemme aluksi ihmeellinen, sillä kaikki pääsimme pois ja asetuiimme linjan taakse tien varressa olevaan soramonttuun.

S.A.-kuva

Tankkien hyökkäys torjutaan

Päivä valkeni sitten kirkkaana, ja kun vihollisen kone kierteli yllämme, alkoi pian taas keskitys, ja arvata saattaa tuloksen, sillä me yhdeksän miestä kyyhötimme siinä montussa yhdessä läjässä jo kylmänkin vuoksi ja odotimme mitä tuleman pitää. Keskitys läheni vähän kerrallaan ja — räiskis! — osuma tuli montun reunaan haudaten meidät soran sekaan. Hetkeen ei kukaan tiennyt pökerryksissään mitään, mutta pian selvisi ryhmämme kohtalo. Tuloksena oli neljä kuollutta, kolme haavoittunutta ja vain Tauno Kyllönen ja minä pääsimme Luojan onnella jälleen naarmuitta. Eräs kaatuneista oli Arvi Qvick Pyhäjärveltä.

Samaan aikaan vihollinen alkoi jälleen hyökätä vastamme ja me katsoimme parhaaksi lähteä eri suuntiin. Haavoittuneet juoksivat tien suuntaan, mutta Kyllönen ja minä otimme sivusuunnan pitkin vahvoja lumikinoksia. Asetuimme erälle korsulle lepäämään, mutta hetkeä myöhemmin muurautui korsun oviaukko kranaatin osumasta täyteen maata. Sinne jäivät kaatuneet, kuten myös tykki ammuksineen. Harhailtuani kolmisen tuntia yksin umpihangessa sattui korvessa

eteeni mutkitteleva tapsijohto, jota pitkin osuin taakse useamman korsun yhdyskuntaan, joka oli täynnä monen porukan miehiä.

Rauhattoman yön jälkeen joku huusi korsun ovella: "Kaikki miehet liikkeelle!"

Peräännyimme kohti Huumolaa, joskin välillä aina pysähdyttiin. Matka jatkui Näykkijärvelle ja Säiniölle, jossa olimme helmikuun 16—26. päivien ajan. Sieltä peräännyimme Tammisuolle aseisiin. "Kortteerina" oli Piirimielisairaalan sikalan keittiö. Mikä kohtalon oikku, sillä pian tuollaista sairaalaa tuntui tarvitsevan ukko kuin ukko. Ei ollut helppoa missään, vihollinen painoi päälle lakkaamatta, ja meikäläisten rivit olivat jo paljon harventuneet. Odotimme kaikesta huolimatta, että jotakin tapahtuisi meille suotuisaan suuntaan.

Oltuamme runsaat kaksi viikkoa yhä vain samassa ryskeessä alkoi vihdoinkin maaliskuun 13. p:nä varhain aamulla kuulua kuisketta, että rauha tulee. Epäily valtasi useimpien mielen, mutta niin se vain rauha tuli ja tuntui oudolta, kun täysi hiljaisuus valtasi raikkaan maaliskuisen pakkasaamun autereen.

Venäläinen tankkiryhmä lähdessä hyökkäykseen

TOLVAJÄRVEN ALKUTAISTELUT JOULUKUUSSA 1939

R. KALERVO

S.A.-kuva

Os.P:n johtoporras Tolvajärven rantamaastossa. Keskellä eversti-
luutnantti A. Pajari valkoisessa turkislakissa

Yöllä 6/7.12.39 seisoivat voitonvarma vihollinen Ristisalmella. Monin verroin vahvempana kuin päämaja oli otaksunutkaan, se oli edennyt Suojärven pohjoispuolite Tolvajärvelle ja jättänyt viikon kuluessa taakseen 70 km pituisen taipaleen. Vastassa ollut Osasto Räsänen (Os. R) oli kuluneiden vuorokausien aikana kerran toisensa jälkeen heitetty asemistaan. Nyt se oli uupunut, sen taistelutahto oli lamassa. Vain yksi sen pataljoonista oli enää lujasti johtajansa käsissä.

Tilanne oli synkkä. Omia reservejä ei ollut, eikä niitä voitu toivoa naapureiltakaan. Etelässä taisteli IV AK yhäti lisääntyviä vihollisvoimia vastaan ja pohjoisessa oli vain yksi ainoa pataljoona, joka vetäytyi Ilomantsia kohden kokonaisen vihollisdivisioonan painostamana.

Ylipäällikkö oli huolestuneena seurannut tilanteen kehitystä Tolvajärvellä ja joulukuun 5. p:nä puuttunut asioiden kulkuun. Hän oli silloin erottanut Tolvajärven alueen IV AK:n lohkoista ja ottanut sen omaan johtoonsa. Hän oli myös määrännyt perustettavaksi Osasto Talvelan (Os.T, myöhemmältä nimeltään Ryhmä Talvela, Ryhmä T) komentajana eversti P. Talvela ja antanut tämän käytettäväksi Os.R:n, johon kuuluivat:

- Er.P 9 majuri J. A. Malkamäki
- Er.P 10 majuri V. V. Paloheimo
- Er.P 112 kapteeni A. V. Kanerva
- PPP 7 kapteeni R. A. Ericsson
- 8./JR 37 luutnantti H. Lipola
- 9./KTR 13 luutnantti L. V. Kaario (myöhemmin 1.Er.Ptri)
- 5./KTR 12 luutnantti Krook (myöhemmin 2.Er.Ptri)
- Obuhoff-kanuunajaos

Lisäksi olivat seuraavien, ylipäällikön reserviin kuuluneiden joukkojen keskityskuljetukset Värtsilään alkamassa:

- JR 16 everstiluutnantti A. O. Pajari
- III/KTR 6 kapteeni U. A. Valla

Kaikki nämä joukot tulisivat Tolvajärvellä muodostamaan Osasto Pajarin (Os.P).

Eversti Talvelan tuli lyödä Korpiselän suuntaan etenevä vihollinen ja yhteistoiminnassa IV AK:n kanssa vallata Suojärvi. — Ainakaan vaatimattomaksi ei ylipäällikön antamaa tehtävää voitane sanoa.

Ensimmäisten kuljetusjunien saapuessa Värtsilään oli tilanne yhä huonontunut. Os.R:n joukot oli työnnetty Tolvajärven vesistön länsirannalle. Tästä huolimatta halusi evl Pajari pitää hallussaan kapeikko- maaston myöhemmin alkavaa hyökkäystä silmälläpitäen. Sekä Talvela että hän halusivat ensin käydä vihollisen sivustojen kimppuun, jotta se heikentäisi keskustaan, ja sitten hyökätä keskustaa vastaan. Edellytyksenä oli, että vihollisen eteneminen päätiellä pysäytetään parhaiten siten, että lähettyvillä olevaa PPP 7:ää käytetään "tulppana" Ristisalmella.

Suunnitelma epäonnistui. Sitä hahmoteltaessa oli PPP 7 jo vetäytymässä Kuikkajärveltä vesistölinjan taakse. Pataljoonan taistelumoraali oli tyystin mennyt, sen komentaja oli kaatunut ja kaikki konekiväärit sekä valtaosa muusta kalustosta jäänyt vihollisen käsiin. Tulppana oli enää 8./JR 37 Kivisalmella.

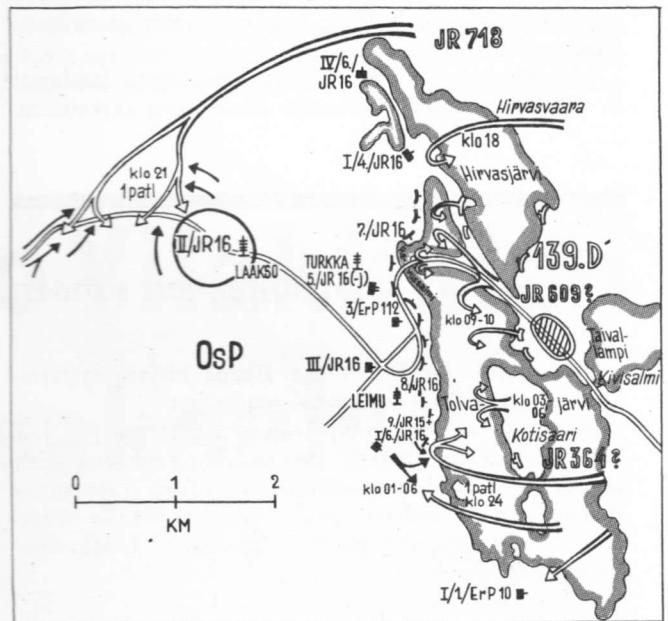
Kun JR 16:n pataljoonat olivat tulossa ei tien suuntaa pidetty niin vaarallisena kuin sen pohjoispuolista

aluetta. Vihollinen oli ottanut Kangasvaaran ja uhkasi sieltä saarrostuksella. Kylän takaisinvaltaamiseksi muodostettiin 1. ja 2./Er.P 112:sta sekä kk-joukkueesta tilapäinen, majuri Paloheimon komentama taisteluosasto. Sille alistettiin lisäksi jo ennestään tällä suunnalla taisteleva 1./Er.P 9 sekä Hirvasvaaran luona oleva 2./Er.P 10. Osasto lähti liikkeelle 7.12. kello 21. — Er.P 9 sai käskyn edetä yöllä Ingoinahon suuntaan ja 1./Er.P 10 (kapt. Y. E. Saarelainen) aloittaa sissitoiminnan vihollisen vasenta sivustaa vastaan.

7.12. illalla sai 8./JR 37 vahvennusta ja torjui iltayöstä vihollishyökkäyksen, kunnes kapteeni U. Herrasen I/JR 16 aamuyöllä saapui ja miehitti aseman Kotisaaren ja Taivaljärven välillä. — 8./JR 37 vedettiin tällöin Tolvajärven kylään lepäämään.

Tuskin oli I/JR 16 ryhmittynyt puolustukseen, kun vihollinen hyökkäsi savuverhon suojassa. Puolenpäivän jälkeen puolustus murtui ja pataljoona vetäytyi aina Kokkariin saakka menettään pakomatallaan suuren osan kalustostaan. — Tolvajärven kapeikko oli menetetty.

Vesistön länsiranta oli pidettävä hallussa keinollilla tahansa, mutta se tuntui ylivoimaiselta. Tolvajärven kylässä oli vain 3./Er.P 112 sekä Er.P 112:n ja

Venäläisten hyökkäys Tolvajärvellä 10.—11.12.39

Er.P 9:n esikuntakomppanian osia, ja painostus oli jatkuva. Onneksi alkoivat kapteeni K. J. Turkan III/JR 16:n kuljetusautot saapua juuri ratkaisevimpina hetkenä ja kaksi komppaniaa heitettiin suoraan autoista vihollistulen pyyhkimälle kyläaukealle. Kun pataljoonan viimeinen komppania ehti kello 18 paikalle, asetettiin sekin puolustukseen, samoin 8./JR 37.

Vasemmalla oli Er.P 9 Honkavaarassa ja Osasto Paloheimo Kangasvaarassa, jonka se oli vallannut. Ne edustivat tosin huomattavaa voimaa, mutta yhteydet niihin olivat kovin epävarmat.

Vihollisen eteneminen pysäytetään

Yöllä 8/9.12. oli tilanne erityisen jännittynyt. Talvela oli illalla saapunut Tolvajärvelle ja tällöin tuli

myös tieto, että vasemman siiven pataljoonien vetäytymistiet oli katkaistu. Yön aikana saatiin niille sentään toimitetuksi käsky vetäytyä metsien läpi Tolvajärven länsipuolelle.

Aloite oli saatava käsiin ja päätettiin, että Pajari vajaan kahden komppanian voimin etenee Tolvajärven saarien kautta vihollisen selustaan Kivisalmenkan-kaalle. Samaan aikaan valtaisi PPP 7 Kotisaaren.

Vain lyhyt yö oli aikaa, suuremmista valmisteluista oli luovuttava. Alku ei liioin ollut lupaava. PPP 7 joutui kohta rantauduttuaan kiivaan tulen alaiseksi ja kapteeni Ericsson kaatui. Jo toisen komentajansa menettänyt pataljoona hajaantui.

Kaikki riippui nyt siitä miten Pajarin johtamat komppaniat onnistuisivat. Ja se mitä tapahtui, vaikuttaa miltei uskomattomalta. Pimeyden suojassa pääsi Pajari 4./JR 16:n kanssa tien varteen Kivisalmen eteläpuolella ja avasi yllättävän tulen nuotioille leiriäytyneitä vihollispataljoonaa vastaan. Sen avuksi kii-ruhtaneet joukot joutuivat taisteluun keskenään, jolloin Pajari vetäytyi takaisin. Luutnantti E. Kivelän johtama vajaa 9./JR 16 oli yöllä eksynyt Pajarista, mutta päässyt sentään Kivisalmen lähetyville ja onnistui sekin tuliylläköllä tuhoamaan joukon koossa olevia vihollisia. Komppaniat palasivat tappioita kärsimättä. — Onnistunut retki kohotti miesten horjuvaa taistelumoraalia. Vihollisen hyökkäysintoon se vaikutti lamaanuttavasti.

Joulukuun 9. p:nä ei pelättyä hyökkäystä kuulunut ja vähitellen heräsi luottamus onnelliseen ratkaisuun.

Sivumennen sanoen

Eräs majuri sai Jatkosodan aikana kirjeen tyttäreltään, jonka loppulause kuului seuraavasti:

— Niin, ja sitten ei olekaan erikoisempaa. — Jaa, mutta sen voin mainita, että menin naimisiin luutnantti Lehdon kanssa, kuten Sinä lienet huomannut paikkakunnan lehdestä, jonka äiti on Sinulle lähettänyt — tai siitä, että mieheni, luutnantti Lehto myöhästyy nyt lomaltaan.

Prikulleen

JR 30:n sotamies ja Kev.Psto 10:n tykkimies keskustelivat Syvärillä eräässä kanttiinissa siitä, kummanko ase on tarkempi osumaan. Sotamies selitti:

— Kun mie sihtaan ja ammun kiväärilläin, niin luoti osuu maaliin melkein millimetrin tarkkuudella.

Tykkimies mietti tuokion. Sitten hän vastasi:

— Kuule, kun mä ammun tykillä koortinaattien mukaan, osuu ammus maaliin prikulleen eikä melkein.

Kun seuraavakin päivä oli rauhallinen, antoi Talvela Pajarille suullisen käskyn hyökkäystä varten 11.12. Venäläisten aikaansaama yllätys sotki kuitenkin suunnitelmat. Vihollinen oli näet huomannut, ettei puolustaja ollut rintamahyökkäyksellä järkytettävissä ja kohdisti huomionsa sivustoihin.

10/11.12. puolenyön maissa hyökkäsi venäläispataljoona Juurikkajärven luona 9./JR 16:n oikeaa sivustaa vastaan. Komppanian päällikkö, res.vänr. Pursiainen kävi epäroimättä vastaiskuun ja taistelun jälkeen, jossa mm. hän itse kaatui, vihollinen jätti jälkeensä 70—80 kaatunutta, 16 konekivääriä ym.

Samoihin aikoihin ilmestyi maantielle noin 3,5 km etulinjan takana pataljoonan verran vihollisia. He osuivat kohtaan, jossa oli huoltoelimiä. Sattumalta paikalle saapunut evl Pajari haali kokoon noin 100 miestä ja kävi vihollisen kimppuun. Kun hätään vielä Tolvajärveltä ehätti 1./JR 16, lyötiin vihollinen hajalle. Kentältä laskettiin toistasataa kaatunutta venäläistä. Vankien kertoman mukaan olivat heidän rykmenttinsä pääosat Hirvasjärven pohjoispuolella, mutta tähän ei silloin kiinnitetty mitään huomiota.

Aamun jo alkaessa hämärtää aloittivat venäläiset vielä rintamahyökkäyksen vesistölinjan yli, mutta torjuttiin.

Vaikka taistelut olivatkin päättyneet voitokkaina, ei hyökkäystä joukkojen väsymyksen takia voitu 11.12. ajatellakaan. Talvela päättikin, että se aloitetaan 12.12. kello 8. — Tällä päätöksellä tuli olemaan suuri merkitys. Myöhemmin on näet voitu todeta, että myös venäläiset olivat päättäneet jatkaa hyökkäystään 12.12. aamulla.

Eversti Talvelan hyökkäyssuunnitelma

Kaikkiaan oli Tolvajärven suunnassa seitsemän pataljoonaa ja neljä patteria. Reservinä olevia Er.P 9:ää ja I/JR 6:a lukuunottamatta olivat joukot niin väsyneitä, että niiden hyökkäyskelpoisuus oli kyseenalainen. Kun Talvela kaikesta huolimatta päätti hyökätä, johtui se siitä, ettei ollut mitään muuta mahdollisuutta tilanteen pelastamiseksi. — Suunnitelma oli pääpiirteittäin seuraava:

Osasto Malkamäki (Os.M), johon kuuluivat Er.P 9 ja I/JR 16 (p. 1.K ja KKK), hyökkää Hirvasjärven pohjois- ja koillispuolisesta maastosta painopiste oikealla tavoitteena Kotisaaren pohjoispuolella oleva niemeke — Kangasvaara. Tämän jälkeen jatkuu hyökkäys Ala-Tolvajärven länsipuolella linjalle Taikinajärvi — Käymätönlahti. Eversti Talvela otaksui, että näiden levänneiden pataljoonien hyökkäys murtaisi vastarinnan ja tempaisi mukaansa myös väsyneemmät joukot.

Osasto Pajarin (Os.P), II ja III/JR 16, Er.P 10, Er.P 112 ja 8./JR 37, oli pidettävä asemansa ja irroitettava itselleen mahdollisimman vahva reservi, jonka käyttö oli valmisteltava ensisijaisesti etelään. Sitä mukaa kuin Os.M:n hyökkäys edistyisi, liittyisi Os.P siihen omalla kaistallaan. — H-hetkellä alistettiin Os.M evl Pajarille.

Lyhyesti sanoen pyrittiin ratkaisuun vasemmalla siivellä ja vasta sitten kun Os.M:n hyökkäys alkaisi vaikuttaa, liityttäisiin siihen rintamasuunnassa.

Aamulla ryhmitettiin joukkoja hyökkäystä varten, mutta niin tekivät venäläisetkin. Suomalaisen kohta alkavasta hyökkäyksestä heillä ei ollut aavistustakaan.

EDVIN PAASITIE

Joukkosidontapaikka Taipaleella joulukuussa 1939

S.A.-kuva

Rajavartio- ja suojajoukot olivat jo runsaan viikon käyneet kiivaita torjunta- ja viivytystaiste-
luja Taipaleen kannaksella Terenttilän, Kirvesmäen ja Koukunniemen lohkoilla, kunnes yksi Taipaleen puolustajien rykmenteistä JR 21 (myöhemmin JR 30) otti lujatahtoisen komentajan, eversti Armas Kempin johtamana vihollisen pääpuolustuslinjalla vastaan. Tuolta linjalta joukkomme eivät sitten väistyneet kirjaimellisesti askeltakaan Talvisodan legenda-
maisen 105 päivän aikana.

JR 21:n esikuntakomppania oli sodan alkuvaiheessa Pyhäjärven Haapaniemen kylässä, jossa esikunta oli

sijoitettu Akkala-nimiseen taloon. Itsenäisyyspäivän iltana joulukuun 6. p:nä tuli kuitenkin komentajalta käsky, että esikuntakomppania marssii seuraavan yön kuluessa Taipaleen kannakselle Vilakkalan koululle, lähemmäksi joukkoja ja etulinjaa.

Esikuntakomppanian marssi kuormastoineen alkoi tasan kello 24 joulukuun yön hämärässä, kuun sirpin kurkistaessa ja kevyiden lumihiihtaleiden leijaillessa Taipaleen kentille. Esikunnan majoituspaikan vielä kotona oleva talon naisväki ja naapurista tullut iäkäs karjalaisvanhus virittivät virren "Mä vaivainen oon, mato matkamies maan", jonka sävelet kantautui-

Viikko Vilakkalan kansakoululla

Joukkosidontapaikka Taipaleen Vilakkalan kansakoululla

S.A.-kuva

vat pitkälle tuntemattomia kohtaloita kohti matkajien korviin. Hiljaisina, ilman eleitä teki tuo joukko vaihalloista matkaa. Keli oli raskas, lumen vähyden vuoksi. Kuormat painoivat, ei suinkaan raskaista ammuksista, vaan olihan mukana jotakin määrävahvuuteen kuuluvaa kamaa. Oli myös niitä koko maailman ihmettelemää suomalaisen armeijan sota-aseita — bensiinipulloja — vaarallisia niin pian kun ne joutuivat suomalaisen sotilaan käsiin. Niiden avulla urheat sotilaamme aiheuttivat monelle "tankille" matkan pään.

Lopen uupuneena saapui esikuntakomppania lähes 30 kilometrin marssin jälkeen 7.12. kello 7 mainitulle koululle.

Sanotaan, että "ensimmäinen päivä on pahin hirsi-puussakin", mutta ensimmäinen kosketuksemme sotaan oli järkyttävä. Mainitulla koululla oli ennen meitä jo JSp. ja kaatuneiden evakuoimispaikka oli keskellä pihaa. Ensimmäinen varsinainen näkymämme

taalla äänellä: Alas sota! Tuo näkymä ei ollut omiaan ainakaan rohkaisemaan ketään, koska kaikkien hermot olivat alussa pinnalla.

Vihollinen noudatti suunnilleen 8 tunnin työaikalakia, sillä tavanmukainen tykistö tuli alkoi kello 8 ja kesti hämärän tuloon saakka. Tykistötulta oli tosin yönkin aikana, mutta se oli vain laimeempaa häirintätulta takamaastoon.

Siinä tykkitulen hiljalleen säestäessä laitettiin toimistoja kuntoon ja viestimiehet puhelinkeskusta omaan nurkkaansa.

Uskoisi, että sotatouhuihin liittyvä tuhoton paperisota jollakin tavalla vähenisi, kun toiminta alkaa. Mutta asia olikin päinvastoin. Käskyjä tuli "ylhäältä" loputtomiin, ja ne oli rykmentin portaasta annettava viipymättä pataljooniin. Käskyjen, puhelinsanomien, peitepiirrosten, karttojen ja muiden asiakirjojen dia-riointia jatkui yötä päivää.

Koulun ohitse kulkevalla tiellä vaelsi joukkoja

Esikuntakorsu Taipaleella 1939

tuona joulukuun hämyisenä aamuhetkenä oli ulkona oleva kasa, johon oli kerätty ensimmäiset matkan päättäneet Taipaleen taistelijat. Silloin tunsimme vain sen tosiasian, minkä näimme, mutta jäljestäpäin ajatellen tuntuu menettely varsin oudolta, kun nuo vainajat oli kasattu näkyvälle paikalle ja juuri sen tien varteen, jota pitkin joukot kulkivat "eteen". Komppanian päällikkömme, luutnantti Paavo Aro lausui siinä vainajien vieressä seistessään syvällä, har-

eteen ja toisia pois päin kalpain, järkyttynein kasvoin. Illan pimetessä kokoontui vajaan 3 km päässä etulinjasta koululle miehiä saamaan rykmentin pastorilta Herranehtoollista ja kuulemaan lohdutuksen sanomaa. Heiltä saimme myös kuulla jo monta sankaritarinaa ja urotyötä, joita sodan alkuvaiheessa oli tapahtunut. Asiat kerrottiin sillä tapaa, minkälaisessa mielen-vireessä kertoja oli. Inhimillisistä syistä monet olivat heikompia, jopa hysteerisiä, kun taas toiset ottivat asiat remseän karkeasti. Näin kului ensimmäisen viikon joitakin päiviä.

Eräänä usvaisena aamuna oli koko esikuntamiehistö ja esikuntakomppanian pioneerijoukkue kaivamassa jonkinlaista sirpalesuojaa, ja mikä ihmeellistä, koulun vihollisen puoleisen päädyn eteen. Silloin tulla jurrasi omalta puoleltamme kai joku tiedustelukone, mutta usvan takia siitä ei erottanut kansallisuusmerkkejä. Ryhmän mukana työskentelevä rykmentin huoltoväepeli Laitinen, aina huumorintajuisena miehenä huis-kutti koneelle kättään ja käski viedä vanjoille terveisiä. Niitä "terveisii" alkoi kohta tullakin, mutta väärältä puolelta. Tuskin oli 10 minuuttia kulunut koneen ylitettyä työryhmän, kun paketteja aikoi tulla oikein tuntuvasti ja täsmälleen siihen paikkaan, mihin tuota sirpalesuojaa yritettiin kaivaa. Minkäänlaista suojaa ei ollut, ainoastaan jäinen, tasainen maa joka taholla, ja yhä kranaatteja iskeytyi maahan joka puolelle sekä koulun päätyyn juuri sille kohdalle, missä puhelinkeskus sijaitsi. Siinä tilassa menivät kädet lujasti ristiin ja huulet vapisivat armoa anoen, sillä hetki tuntui aivan viimeiseltä. Mainitun väepeli Laitisen äänen kuulin myös siinä kranaattien myllyttäessä maata, kun hän huusi erälle juuri Keski-Suomen Rykmentistä tulleele väepelille; — Lähde sinä kotiisi, sinä kuolet täällä! — Tykkitulen muutettua hiukan suuntaa, alettiin katsella tulituksen tuhoja, mutta mikä Herran varjelus sillä kertaa olikaan, kun ei yksikään mies ollut edes haavoittunut, vaikka toiset olivat osittain mullan peitossa. Sirpalesuojan kaivaminen jäi kuitenkin, ja miehet kokoontuivat koulurakennukseen selviämään järkyksestään.

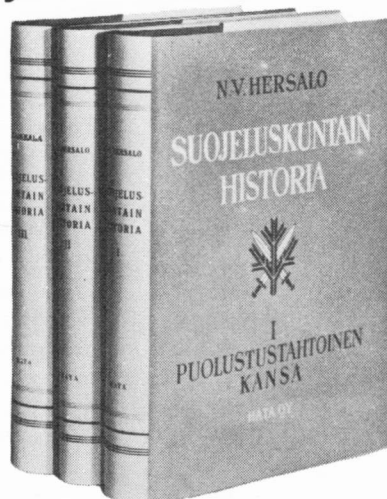
Tuosta keskityksestä ei ollut kulunut vielä pitkää aikaa, kun tuli 8-tuumainen tykinammus aivan koulun maantienpuoleisten ikkunoiden eteen. Kaikki sillä sivulla olevat koulun ikkunat pirstoutuivat, ja kranaatin kappaleita iskeytyi seinin. Kaksi hevosta, jotka olivat koulun edessä puissa kiinni, kaatuivat. Toiseen jäi vielä elonmerkkejä, mutta adjutantti, luutnantti Sutela lopetti sen tuskat. Komentajan auto oli pysäköity pihaan ja sai pahoja reikiä. Mutta ihmeeksemme ei nytkään kukaan sattunut kuoleman kohdalle, vaan kaikki säilyivät vahingoittumattomina.

Nyt alkoi tuntua siltä, että esikunnan työskentely mainitulla koululla kävisi vaikeaksi. Taisteluhaudassa mies voi ase kädessä seurata ja kuunnella "sodan ääniä", kun ei ole muuta tekemistä, mutta kun asettuu kirjoituskoneen ääreen ja samalla kuuntelee mihin ujteltava kranaatti putoaa, niin siinä ei ole takeita, tuleeko tärkeäkin käsky oikein tehdyksi.

Esikunnan majanmuuttoaikaisissa lähti lähettiupseeri, luutnantti Merivaara komentajan luokse eteen ja pyysi häneltä lupaa saada muuttaa esikunta vähän taemmaksi. Eversti Kemppi levitti kartan eteensä ja osoitti siitä taloa aukealta pellolta sanoen vastahakoisesti, että tuohon saatte muuttaa, mutta ei edemmäksi. Hän huomautti vielä, miten aikamiehiä näin lapsettaa!

Oli lauantai-ilta. Kuormastoja pantiin kaikella kii-reellä kasaan ja esikuntakomppanian pahvitelut hajoi-tettiin otettaviksi mukaan. Marssi uuteen majapaik-kaan aloitettiin nytkin kello 24 ja matkaa oli runsas kilometri. Kuormat lähtivät kaikessa hiljaisuudessa määrätyn välimatkojen ja "yllepainettu" sai käskyn seurata ensimmäisen kuorman mukana. Pääsimme onnellisesti määränpäähän, mutta seuraavien kuormien kulkiessa alkoi tien suunnassa tulla shrapnelleja, jotka antoivat määrätynlaista vauhdin lisää kuormas-tolle. Kaikki selvisivät nytkin vahingoittumattomina.

SUOJELUSKUNTAIN HISTORIA

N. V. Hersalo — H. Raikkala

III osa ilmestyy tammikuussa 1965

Lahjakortteja III osaa varten saatavana jouluksi.

Hinnat: 1/1 nahk. Nahkaselkä 1/1 kluuttik.

I osa	61:15	33:40	22:20
II »	72:30	46:70	30:—
III »	72:30	46:70	30:—

III osan hinnat ovat voimassa ennako-ostossa vuoden 1964 aikana.

Kustantaja Hata Oy, Mikonkatu 13 A, Helsinki.
Puhelin 15 951

Esikuntapoppoon vietettyä yön jäisen kylmässä majapaikassa, valkeni vihdoin sunnuntaiaamu. Josta-kin löydettiin puita, ja saatiin aamukahvit keitettyä. Siinä kahvia juotaessa sai sairas väepelimme sydän-kohtauksen ja siirtyi ikuisuuteen.

Sota on armotonta ja kovaa. Se vaatii mieheltä hyvää fyysillistä ja henkistä kuntoa oltaessa sotatoimi-alueella missä "poppoossa" tahansa. En halua tässä tähdentää missään tapauksessa sitä seikkaa, että esi-kuntatyö olisi missään määrin verrattavissa rintama-taistelijaan vaaralliseen ja vaikeaan tehtävään. Mutta onko tarpeellista sijoittaa huomattava esikunta rinta-malinjalla aivan eteen, kun yhteyksiä varten ovat ole-massa lähetit, radiot ja puhelimet?

Joka tapauksessa tuo ensimmäinen näkemys ja kokemus sodasta on jäänyt niin syvästi ihmissieluun, että myöhemmässä vaiheessa vuosien varrella kovem-matkaan sotakokemukset eivät ole pystyneet tuota ensimmäistä kokemusta himmentämään.

Ei ollut vaarallinen

Jatkosodassa eräät miehet olivat hiukan "vauhkoja" lentokoneiden ilmestyessä. Kerran viholliskone lensi yli hyvin alhaalta niin, että neuvostotähdet näkyivät selvästi ja jotkut kävivät levottomiksi. Silloin aliker-santti Myrntinen rauhoitti miehiä:

— Ei ole vaarallinen. Oma kone, Enso-Gutzeitin merkit näkyvät selvästi.

TOIMIN Jatkosodassa JR 12:n esikuntakomppaniassa hevosmiehenä, mutta mielestäni tuo vakanssini oli kaikkea muuta kuin tavallista töpinän ajoa.

Toukokuussa 1942 olimme Kiestingin suunnalla, ja rykmenttimme, jota komensi eversti A. Puroma, oli osastoittain jaettuna eri tahoille niin, ettei aina tiedetty missäpäin mikin oleskeli. Tuolla pohjolassa elettiin vielä tähän aikaan perin talvisissa oloissa, sillä ainakin Tuoppajärvi oli jäässä ja rintamillekin kuljettiin jätse, koska Louhen suuntaan menevä tie oli huonossa kunnossa.

Viholliset liikkuivat ahkerasti alueellamme ja kovasti pelättiin heidän liikkeitään, jotka uhkasivat meitä saarroksella. Ei ollut vähänkään somaa ajella hevosellaan linjaan, kun kranaatteja räjähteli ympärillä ja ahkiassa tai purilaissa oli räjähdysaineita.

No, sen pahempaa ei tullut. Eikä tullut silloinkaan, kun kymmenmiehinen vihollispartio törmäsi kerran päätä pahkaa minua kohden ampuen muutaman lau-

Rynnäköllä edettiin vihollispartion ampuun

Esikuntakomppanian

S O T A H U U T O

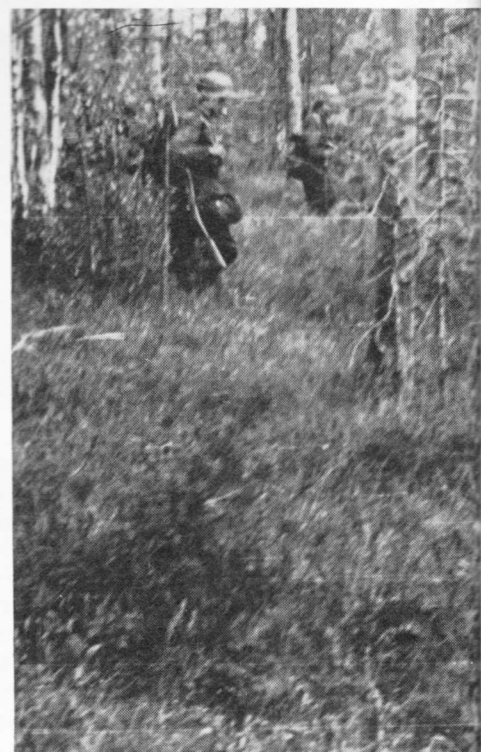
Kiestingin korvessa

**ONNI
HEIKKINEN**

kauksen, mutta sitten kadoten kuin maan nielemänä. Kerran taas hevoseni astui etukaviollaan miinaan laukaisten sen, mutta silloinkin säilyin ehyin nahoin. "Nahkajussina" pelkäsin kyllä aina henkiriepuni puolesta, vaikka olin päättänyt päähäni eversti Puroman lauseen, että kuulilla on kyllä tilaa ilmassa. Hän tarkoitti sitä, että aukkoapaikat ovat laajempia kuin kuulien ilmassa ottama tila. Tässä toukokuussa sattui Kiestingin suunnalla myös tapaus, jonka aikana pelkääminen oli hetkeksi jätettävä ja jota olen nimittänyt esikuntakomppanian sotahuudoksi.

Esikuntakomppaniamme oli leiriintynyt Louhen tien vasemmalle puolelle linjaan päin katsottuna. Olin tullut erään toisen hevosmiehen kanssa kolonnasta sivuun esikunnan sijoituspaikkaan lastinamme muonaa, ampumatarvikkeita ja kenttäpostia. Syötimme juhtamme ja annoimme niiden ja itsemmekin lepuuttaa jalkoja.

Olimme parhaillaan keittämässä korviketta eräässä teltassa, kun tuli hälytys. Vahva vihollisosasto oli lähestymässä leirialuettamme. Sieppasimme kiväärin

S.A.-kuva

S.A.-kuva

Vastustajan pääosien tultua lyödyiksi metsä oli vielä puhdistettava mahdollisesti jäljellä olevista puskeista hiippaleivista vihollisista

käteen ja ryntäsimme muiden mukana ulos. Siellä huoltopäällikkömme, majuri Moisio järjesteli miehiä, pariakymmentä soturia, esikunnan kirjureita, lähettejä ja muita lähtökuntoon. Majurin kourassa oli coltpistooli, jolla hän teki kuvaavia liikkeitä siihen suuntaan, mistä vihollista odotettiin ja sanoi:

— Meitä on vain kourallinen miehiä. Kun taistelu alkaa, niin ampukaa kuin viimeistä päivää — ja huutakaa, huutakaa, minkä kurkuistanne saatte irti! — Ja nyt yllätämme naapurimme!

Muutaman tuokion kuluttua alkoi rätinä ja sotahuutomme. Se olikin niin valtava, että tuhantisen mohikaaniporukan sotahuuto olisi ollut pieni inahdus sen rinnalla.

— Eläköön!!! Iti sutaa!!! Uraa!!! Pois jaloista!!! Hei vaaan!!! Viisitoista kivääriä, kaksi konepistoolia ja yksi puoliautomaatti — niin, ja majuri Moisio coltti sylkivät tulta vihollisjoukkoon. Ja sotahuutomme kohosi Kiestingin aamuilmaan repien sen riekaleiksi.

Niin valtava se oli — ja vihollisemme mielestä niin kaamea, että tämä, aikansa harottuaan vastaan,

Kiväärit olivat esikunnankin leiripaikalla Kiestingin tien maastossa asetettuina telineille valmiina käteen siepattavaksi yllätysten varalta

S.A.-kuva

pakeni paikalta jättäen röykkiön kaatuneita, pari kääpiö-kranaatinheitintä ja muuta aseistusta.

Vanginkin saimme. Tämä oli valekuollut, mutta poikien tarkastellessa aikaansaannoksiaan hän nousi nopeasti kohotetuun kypälin pystyyn ja antautui. Huomasin, että soturin silmät muljahtivat rumasti, kun hän näki, kuinka vähän meitä loppujen lopuksi oli. Heitä oli sentään ollut komppanian verran automaattiaseineen ja korohoroineen. Kyllä minuakin olisi siepannut soturin asemassa.

On ymmärrettävää, että sodan aikana peitetään omat vahingot ja suurennetaan vihollisen menetykset. Se kuuluu sodan luonteeseen ja onkin moraalisesti ymmärrettävää niin puolin kuin toisin. Historiassa paljastuvat sitten kyllä tosiasiat.

Kerrottu esikuntakomppanian taistelu sotahuutoineen on historiaa, ja totuus pysyy siinä kuin takiainen. Vihollisosasto karkoitettiin ilman omia menetyksiä. Tästä lankeaa kiitos tällä kertaa sille, että meitä oli niin vähän, ja majuri Moisiolle, joka osasi hallita tilanteen ja järjestää meidät harvaan rintamaan. Vihollisen luodeilla oli ilmatilaa, mutta he itse hyökkäsivät rykelmässä, joka oli sopiva maali tähtäämättäkin.

Sotahuutomme kajahti kirkkaaseen aamuilmaan niin valtavana, että vihollinen ilmeisesti uskoi saaneensa vastaanansa suuremmankin joukon. Tätä majuri Moiso halusikin tempauksellaan.

Sota ei ole leikkiä. Se on mitä vakavinta ja verisintä puuhaa, ja sen puitteissa on mahdollisuuksia rajattomasti. Eikä sotamme, nimenomaan meidän esikuntakomppaniamme sota, loppunut tähän voittoon. Päinvastoin kärsittiin menetyksiäkin, kärsittiin vilua ja nälkää, kärsittiin muonan ja ampumatarvikkeiden puutetta ja varusteitten kehnoutta. Ja sota jatkui tällaisenaan, jonka takia kotirintaman kolpakkosteeregit manailivat kehnouttamme, koska emme saaneet sotaa pikaiseen päätökseen, jotta peruna olisi saatu vapaaseen kauppaan.

Mutta saatiinhan se lopuksi... Rikoimme myös oman ennätysksemme ja nimemme jäi historiaan.

TOIVO ALIC

OLI aurinkoinen päivä 24.12.1942 Syvärillä. Puolenpäivän jälkeen alkoi taistelulinjalla tavanomainen laukaustenvaihto vaimentua. Joulun vietto alkoi lähestyä myös rintamalla Juksovanjärven läntisellä lohkolle. Niin myös Miekka 3:ssa, joka oli KTR 4:n (6" hau pitsipatterit) tulenjohton vartioasema. Sen sijaintipaikka oli Juksovanjärvestä noin 8 km länteen ns. Pirunkukkulan vasemmalla puolella.

Pirunkukkula oli venäläisten hallussa. Siinä oli useita vankkoja betonibunkkereita. Pirunkukkulaa vastassa oli 11. divisioonaamme kuuluva JR 50 asemassa. JR 50:stä vasemmalle Juksovaan päin oli Eril-

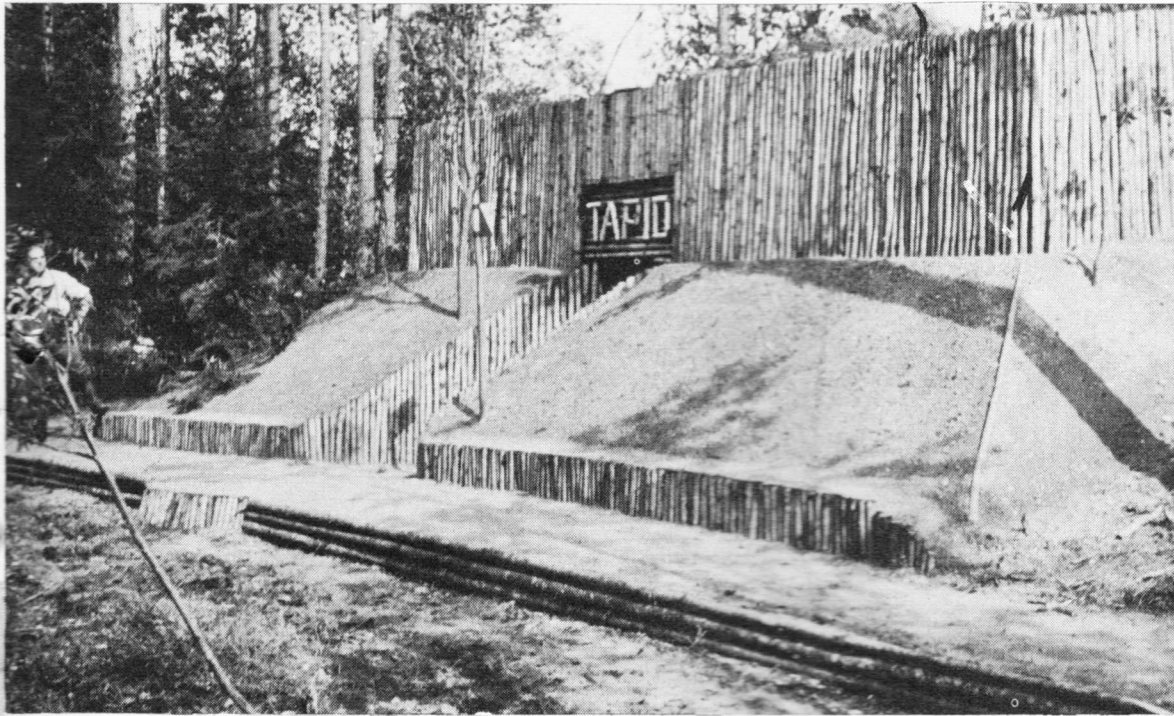
Joulu 194

linen Rajajääkärikomppania asemassa. Sen ja JR 50:n välinen maasto oli noin 400 m vetistä suomaata vaivaispensaineen. Siihen ei voitu kaivaa taisteluhautoja, mutta yhteyttä pidettiin partioiden välityksellä.

Er.Rj.K:n maasto oli kumpuilevaa harjannetta, joka asemasodalle oli erinomaisen sopivaa taistelumaastoa. Taisteluhaudat oli kaivettu harjanteen eteläreunalle ja miehistön majoituskorsut sen pohjoispuolelle. Suosta vasemmalle oli ensin jalkaväen I joukkueen korsu, sitten kk.joukkueen korsu ja pst.tykkijoukkueen korsu ja aivan sen vierellä Miekka 3:n tykistön tulenjohtokorsu sekä siitä noin 150 m päässä jalkaväen II joukkueen korsu. Tukikohtamme muodosti tällaisen kirjavan seurakunnan.

Jouluaatto alkoi painua hiljalleen iltaan. Samalla alkoi ilmassa leijailia valkoisia lumihitaleita. Muuten oli ilma lämmin.

Miekka 3:n korsussa oli vain kaksi miestä. Ensimmäkin kersantti Matti Janhunen, joka oli kotoisin Kuopion laitamilta ja vastasi tykistön tulenjohtosta, ja toisena minä vastaamassa tulenjohtoa koskevasta viestityksestä, puhelimesta ja pienestä kenttäradiosta. Puhelimia oli korsussa vain yksi, mutta puhelinjohdot oli vedetty pst.tykin vartiohautaan sekä oikealle kk:n pesäkkeelle. Taisteluiden aikana olimme kersantti Janhusen kanssa näissä haudoissa, minkä niistä kulloinkin parhaimmaksi katsoimme. Haudoista vartiomiehet antoivat meille hälytyksen vetämällä langasta, joka pani korsussamme kellot soimaan. Varsinaista vartiotehtävää me suoritimme vuorollamme pst.tykin vartiopaikalla.

S.A.-kuva

Erään rajajääkäri-
komppanian korsu
Syvärillä

Miekka 3:ssa Syvärillä

Joulu JR 50:n 7.
komppanian korsussa
Syvärillä. Parikaa
lauletaan "Enkeli tai-
vaan"

S.A.-kuva

Rajajääkäripataljoona 4:n hirsinen pesäke suon reunalla Syvärin rintamalla

Kello 15 soi puhelin, Janhunen vastasi. Langan toisessa päässä oli 1:n patterin päällikkö, luutnantti Kihlström, hänkin Kuopion poikia, reilu ja rehti Suomen armeijan luutnantti. Hän tiedusteli kuuluisia. Saatuaan Janhuselta tietää, että oli rauhallista, hän mainitsi, ettei voi nyt tulla jouluaaton tervehdyskäynnille, mutta hän toivotti kummallekin miehelle rauhallista ja etenkin hyvää joulua, koska posti oli tuonut komentokorsulle meille paljon paketteja. Minullekin kuului olevan viideltä työltä paketti ja kosolti kirjeitä.

Sanoin Janhuselle, että menen hiihtäen noutamaan postit pois ruokailun jälkeen. Lähdinkin kello 16 sukilla sujuttelemaan kohti komentokorsua, joka oli noin neljän kilometrin päässä takamaastossa.

Matka ei ollut mikään hiihdellä, kun oli kaunis jouluaaton ilta ja lunta sataa tihuutteli hiljalleen. Kun olin vielä nuorikin, vasta kaksikymmentä elettyä ikävuotta, kelpasihän olla ja elää.

Paluumatkalla etulinjaan oli pimeää, ja lumisadekin oli tullut sakeammaksi. Pääsy eteenpäin hiihtäen aikamoisen kantamuksen kera oli vaivalloista. Kannettava olikin kahdeksan suurta pakettia ja konepistooli hihnasta roikkuen kaulassa.

Silmä ja korva olivat tarkkana kaikelle rasahdukseksi, sillä ei koskaan tiennyt, mitä ladun varrella voi sattua pimeällä ja lumisateella, olimmehan etulinjoilla. Mutta oli sentään jouluaatto, ja kyllä kait vihollinenkin vietti joulua. Pääsin onnellisesti korsulleni eksymättä ja ilman kommelluksia.

Korsulla Janhunen oli jo odotellutkin minua, keittänyt tuliaisiksi kahvinkorviketta koko kenttäpakillisen. Olipa hän käynyt etsimässä korsumme pöydälle pienen joulukuusenkin, jonka koristelussa hän juuri puuhaili. Oli leikannut sanomalehdestä kuusen latvaan tähden ja oksille erilaisia koristeita. Kuusen alle hän oli levittänyt puhtaan paperin pöytäliinaksi. Näky oli kaunis astuessani korsun ovesta sisälle paketteineni.

— Täältä tulee joulupukki. Hyvää iltaa! sanoin Janhuselle.

— Hyvää iltaa! Mitä pukille kuuluu?

— Ainahan pukille hyvää kuuluu, kun hän on hyvien lasten luona pistäntymässä. Täällä on sinullekin kaksi isoa pakettia. Kirjeitäkin on koko nippu.

Janhunen avasi ensin vaimoltaan tulleen kirjeen, jota hän olikin niin hartaasti odottanut, koska heidän perheensä oli odotettavissa lisäystä. Siinä sitten kumpainenkin sanaakaan sanomatta syventyi kirjeiden lukemiseen. Janhusen silmät kirkastuivat, ja suu vetäytyi onnelliseen hymyyn sitä mukaan kuin kirje lähestyi loppuaan. Vaimo kirjoitti kotoa, että esikoinen oli syntynyt. Tyttölapsi oli tullut perheeseen.

— Onneksi olkoon, sehän on mitä parhain yhteinen joululahja teidän perheeseen!

— Kunpa vain sota pian päättyisi, että pääsisin kotiin kasvattamaan omaa tytärtäni. Niinpä niin — kunpa!

Kirjeet ja paketit oli aukaistu. Oli tullut sukia, käsineitä, kypärän suojuksia ja kaikkea muuta hyvää, mitä sen aikaisekseen voi paketissa olla.

— No niin, nyt voimmekin alkaa juoda sitä sinun keittämäsi korvikkeen soroppiasi, sanoin.

— Mutta eiköhän lauleta jokin joululaulu, sanoi Janhunen.

— Lauletaan. Lauletaan "Enkeli taivaan", ehdotin, koska se sattui päällimmäiseksi muistivarastossani.

Ja niin me aloitimme laulun, kumpikin omalla nuottillamme, sillä meillä ei sattunut olemaan oikein laulunäntä kummallakaan. Mutta hyvin se kävi, ja loppuunkin pääsimme. Näin sitten ryhdyttiin korvikkeen juontiin. Siinä tarjoilimme puolin jos toisin pakettiemme antimia. Löysinpä erästä paketista kymmenkunta joulukuusen kynttilääkin. Joulukuusen oksat saivat nyt kynttilänsä, jotka valaisivat pienen korsumme joka sopukan niin, että karbiidilamppu voitiin sammuttaa. Korvike maistui pakinkannesta hyvältä ja pakettien antimet vielä paremmilta. Janhunen katseli minua noin niinkuin salavihkaa ja sanoi lopuksi:

— Kun nyt meille on syntynyt tyttölapsi, kai sille nimikin täytyy antaa.

— Eiköhän tuo Naima — Muisto — Matilta lienee sopiva nimi, koska sinunkin nimesi on Matti.

— No, sinä sen sanoit, tuumi Janhunen ja innostui kauniista nimestä, niin että kaivoi paketistaan nyt saamansa jaloviina-pullon, jonka vaimo oli hänelle lähettänyt tyttärensä syntymän johdosta.

— Eihän tätä saisi oikein aukaista, kun olemme etulinjassa, arveli Janhunen. Mutta otetaan nyt pienet "plöröt" tyttäreni kunniaksi!

Niin me sitten ne kupposet tehtiin ja naurettiin kaupan päälliseksi. Ilta siinä kului jutellessa ja herkkuja maistellessa mainiosti. Lumisade oli ulkona lisääntynyt. Koko rintamalta ei kuulunut laukaustaakaan, muutamia siellä täällä ammuttuja valoraketteja lukuunottamatta, joita vartiomiehet ampuivat joulu-aaton kunniaksi.

Puolenyön maissa laulettuamme vielä "Jouluyö, juhlayö"-laulun menimme makuulle ja nukahdimme melkein heti.

Heräsin aamulla hiukan ennen kello 5 johonkin painajaisuneen. Janhunen kuorsasi vielä laverillaan onnellisena isänä. Tunsin itseni tyytyväiseksi ja pirteäksi. Pukeuduin hiljaa ja vedin saappaat jalkaani. Hiivin sitten korsusta ulos kauniiseen jouluaamun luontoon. Lumisade oli jo laannut, ja luonto nukkui uuden valkoisen vaippansa alla. Oli rauhallista eikä hiirenkään hiiskausta kuulunut.

Yht'äkkiä kajahti korvia repäisevä räjähdys, joka rikkoi juhla-aamun rauhan. Totesin, että räjähdys kuului joukkueen korsulta päin, joka oli suon laidassa. Samalla kuului toinen yhtä voimakas räjähdys, jota seurasi teräviä konepistoolin sarjoja. Alkoi kuulua melua ja kiroilua. Samalla näin I joukkueen korsusta syöksyvän ulos alusvaatteillaan olevia miehiä. Taisteluhaudasta päin kuului jalkavaen aseiden rätinää. Meidät oli yllätetty.

Syöksyin korsuuni. Herätin kersantti Janhusen ja kerroin, että vihollinen oli yllättänyt meidät tunkeutumalla korsuillemme. Janhusella olivat unet tipotiessään. Hän puki nopeasti vaatteet ylleen, otti konepistoolinsa ja tulenjohtotason. Kehoittaen minua mukaansa poterolle hän syöksyi ovesta ulos. Minä irroitin puhelimen seinästä, heitin sen olkapäälleni, otin konepistoolin asettaen lipkaan paikoilleen ja pari lipasta vyössä olevaan koukkuun, sitten syöksyin ulos. Janhusta ei enää näkynyt. Jäljet vain kertoivat miehen juosseen taisteluhaudalle päin.

Juoksin kumpareelle, joka oli kuusen taimien suojassa. Siitä aukeni pieni peltokaista, jonka toisessa reunassa oli taisteluhauta ja siinä aivan ensimmäisenä pst.tykki suojuopassa naamioituna. Näin että sen kimpussa hyöri muutamia lumipukuisia miehiä vetääkseen pst.tykin pois kuopasta. Janhunen juoksi miehiä kohden. Suuliekit välähtivät, konepistooli pärähti — Janhunen kierähti lumihankeen.

Kaksi kaverusta korvikkeen keitossa. Saapuneen kirjeen lukeminen jännittää

— Kirottua! He eivät olleetkaan meidän pst.tykki-
miehiä, vaan naapureita. He surmasivat minun tove-
rini! Nyt kersantti Janhunen makasi uudella tahrat-
tomalla lumella — vertavuotavana.

Pyörähdin ympäri ja lähdin juoksemaan takaisin
pitkin rinnettä alas korsulle. Pst.tykkimiehiä alkoi tul-
la korsuilta vastaan. Huusin heille, että nyt ei enää ole
asiaa tykille. Tykkimiehet oivalsivat asian ja heittäytyi-
vät maahan kumpareen päälle ja asettuivat siihen ase-
miin. He avasivat kiväärin tullen ajaakseen pois luvatto-
mat vieraat tykiltä.

Minä kiiruhdin korsulleni, kytin puhelimen linjaan
ja soitin komentokorsulle ensimmäisen patterin päälli-
kölle, luutnantti Kihlströmille. Ilmoitin, että vihollin-
nen on yllättäen vallannut asemamme, kersantti Jan-
hunen on kaatunut, ja tulenjohtotaso, joka oli hänellä
mukana, on joutunut vihollisen käsiin. Käskin ampua
kaikki etukäteen lasketut maalit sulkuna omien taiste-
luhautojen eteen.

Repäisin puhelimen irti seinästä ja heitin sen sekä
pienen radioni olalle.

Sulloin vielä konepistoolin lippaita poveeni takkini
alle niin paljon kuin mahtui. Sitten korsusta ulos.

Ulkona kranaatit räjähtelivät, jalkavaen aseet rätsivät.
Joulurauha oli poissa, valkea puhdas lumi oli muut-
tunut tuossa tuokiassa mustaksi pöliseväksi kynnöspel-
loksi. Miehiä juoksenteli siellä ja täällä — oli seka-
melskaa. Juoksin vasemmalla olevalle II joukkueen
korsulle saadakseni sieltä tukea ja turvaa. Sieltä oli
myös hyvä näköala pellon reunaan, missä oli pst.tykki
ja kersantti Janhunen kuolleena.

Samalla alkoi oma tykistöemme tulittaa. Ensimmäiset

kranaatit räjähtivät aivan pst.tykin läheisyydessä taiste-
luhaudan reunalla. Räiske ja rätinä oli ankara. II
joukkueen miehet asettuivat myös pikku kranaatin-
heitin aseisiin aivan korsun eteen. Siitä oli hyvä
ammuskella häiriötä estääkseen vihollisen saamasta
meidän pst.tykkiä käyttöönsä. Tykki pysyikin suoja-
montussa.

Sain radioyhteyden patteristoupseeriin, luutnantti
P. Vuorimaahan. Ilmoitin tilanteen ja kerroin, että en-
simmäiset kranaatit olivat osuneet viholliseen. Hän ke-
hoitti minua pysymään paikallani ja tarkkailemaan
jatkuvasti tilannetta sekä säilyttämään radioyhteyden.
Avukseni luvattiin lähettää koko tulenjohtojoukkue.

Noin kello 5.45 saapui JR 29:n III pataljoonan mie-
hiä, jotka olivat reservissä takamaastossa. He ryhmit-
tyivät maastoon ja alkoivat valmistella vihollisen hal-
tuun joutuneiden asemien ja korsujen takaisin valtaus-
ta. Tykistön ja kranaatinheitinten keskitykset jatkuivat
edelleen. Takaa saapui myös 1:n patterin tulenjohto-
joukkue vänrikki Kajapalon johdolla.

Joulupäivän aamuna kello 7 alkoi vastahyökkäys.
Vihollinen oli saanut keskitettyä lisää joukkojaan mei-
dän entiseen tukikohtaan. Vastarinta muodostui
ankaraksi ja tuliseksi. Jouluaamu valkeni kaikessa hil-
jaisuudessa. Kello 9 mennessä oli asemamme saatu
vallatuksi takaisin.

Siellä makasi lumikentällä nyt myös toverini, ker-
santti Janhunen. Tulenjohtotaso oli häneltä poissa,
mutta löydettiin kaatuneelta venäläiseltä, joka oli läh-
tenyt kuljettamaan sitä omiensa puolelle. Nyt selvisi
myös sekin seikka, miksi vartiomiehet eivät antaneet
minkäänlaista hälytystä. Heidät oli täysin yllätetty, si-
dottu taisteluhaudan pohjalle, ja taisteluiden kestäessä
saaneet kuolettavan haavan. Tällainen oli Joulu 1942
Svärillä, Miekka 3:ssa.

Suomalaisten taisteluhautaan tunkeutunut vihollinen karkoitetaan
vastaiskulla

Jouluiiloa Rajajoella vuonna 1943

Tähti pojat lauloivat rintamalakin

Mirjami Laukas

Vihollinen näki harmillisen hyvin kaiken, mitä liikkui suurilla Mainilan aukeilla, kaiken, mitä tapahtui tasangon monissa kylissä ja ketä kulki aukeitten halki vievällä tiellä. Sotilaskuorma-automme kuljettaja tiesi sen jo ennakolta. Hän oli nuori, hyvin nuori poika, jonka viereen minä, divisioonan valistuslotta, olin saanut paikan matkustaessani Mainilan kanttiiniin. Mutta hän oli myös epäkohteliaan autonkuljettaja, joka koskaan on minut mukaansa ottanut, totesin pian.

Kun kranaatteja alkoi äkkiä lennellä tien pintaan 10 tai 15 metrin päähän automme nokasta, pysähdyimme, ja kun vilkaisin sivulleni, huomasin, ettei vieressäni ollutkaan enää ketään. Hämmentyneenä aukaisin auton oven ja kurkistin ulos, jolloin näin, että auton perästä lappoi miestä tulisella kiireellä ulos, ja kaikki juosta hölkkäsivät pitkin askelin pikkuruiseen metsikköön. Kun viimeiset jo menivät, sain minäkin jalat alleni. Kuusen alla sitten hiukan närkästyneenä ihmettelin, mihin kuljettajakin katosi kuiskaamattakaan minulle, kuinka kauan minun pitäisi häntä odottaa tai

pitäisikö odottaa. Katseltiin, mutta pojua ei näkynyt missään, hän oli ensimmäisenä ehtinyt kauas. Voitiin vain odotella, milloin hän rohkenisi ilmestyä mukaan. Eikäpä aikaakaan, kun hän jostakin hiippaili taas vauunsa luo, jolloin me kaikki syöksyimme sisään. Ja nyt kös ajettiin. Ei lentänyt enää yhtään ammusta, mutta auto vyöryi eteenpäin niin nopeasti, että se olisi varmaan ehtinyt pois ammustenkin alta.

Oli jouluaatto a.D. 1943. Lunta sateli harvaksen täydentäen joulun tunnelmaa. Olin matkalla jouluaattoillan viettoon, mutta ensin poikkesin katsomaan Mainilan kanttiinilottien jouluvalmistuksia. Kun automme saapui Mainilan kanttiin pihalle, kiihuhti Anna-Liisa Kautto, jota kauniin lauluäänensä vuoksi nimitimme "Mainilan satakieleksi", juuri portaille vetäen perässään pitkää köynnöstä, jota pojat alkoivat kiinnittää kuintille. Sisällä avarassa huoneessa tuumailtiin, mistä saataisiin tarpeeksi koristeita suureen joulukuuseen. Keksin keinon ja valmistin suolasta ja jauhoista taikinan, jolla suolasin kuusenoksien latvukset

S.A.-kuva

Kanttiini Mainilassa

Kasarmien raunioita Rajajoen rinta-
masuunnalla

S.A.-kuva

valkeiksi, niin että kuivuttuaan kuusi näytti lumikimmelteiseltä ja tarvitsi vain vähän lisäkaunistusta, hopeoituja käpyjä ja olkikoristeita.

Leivintuvan puolella oli käynnissä tulinen touhu, todella kuumat puuhut. Siellä paistettiin karjalanpiirakoita illalla tarjoiltaviksi niin omassa kanttiinissa kuin monissa muissakin pisteissä. Täällä olivat piirakamestarit olleet työssä jo monta päivää. Suihke vain kuului, kun piirakoita kaulittiin kahdella kädellä, oikealla ja vasemmalla yhtä aikaa. Hyvää tuli pelti pellin jälkeen.

Jätin pian mainilalaiset jatkamaan puuhiaan ja taivoitin kuorma-auton, joka oli menossa liki linjaa, Rajajoen partaalle. Katettu lava oli aivan tiiviisti pakattu täyteen nuoria sotapoikia aseineen ja reppuineen. Mutta pieni lotta mahtui erinomaisesti kuorman päälle. Makasin poikien polvilla, karvalakki nojasi kainosti satulareppuun ja kylkeni turvasi kivääriin, joka luke-mattomissa mutkissa ja käänteissä ja mäissä kolautteli minuun mustelmia. Taisipa tuntua juhlalliselta mennä linjaan näin lotta sylissä. Pojat arasti juttelivatkin ihan puoliääneen ja tarinoivat hauskoja juttuja.

Kapea mutkainen tie loppui jossakin ja minut heitettiin hellästi alas, kun kuormaa ruvettiin purkamaan. Tiedustelin, missä mahtoikaan olla etumainen kanttiini "Takkavalkea". Olin saanut itse valita, missä viettäisin jouluni ja halusin tietysti mennä niin eteen kuin saatoin, sinne, missä joulun tunnelma varmastikin olisi aidoin ja voimakkain.

Mitään tietä päämääräni ei löytynyt. Mutta minulle osoitettiin puhelinlanka, jota seuraten varmasti tulisin oikeille paikoille. Jouluaaton päivänhetki oli vaaleimmillaan. Lumikenttä, jota astelin, hohti valkeutta. Hanki oli kovaa. Oli melko kylmää. Rajajoki allani.

Tunsin äkkiä ohimoni vierellä suhahduksen. Mitähän se oli? Vasta paljon jälkeenpäin tajusin, että suhahdus oli ihan varmaan luoti. Vihollistarkkailijan luoti, jonka hän ampui kohti hangella liikkuvaa pien-

Lotat
rintamalla
joulua
viettä-
mässä

S.A.-kuva

tä harmaatakkia. Hyvin lähelle. Muistelin minulle usein kerrotun siitä, miten kaksivuotiaana ollessani eräs humalainen oli ruvennut ammuskelemaan kotitaloni ympärillä. Äiti oli silloin lähtenyt viemään minua vuoteeltani päiväunilta muurin suojaan turvaan. Samassa oli luoti lävistänyt vuoteen päädyn ja hipaissut minua niin läheltä, että kihara korvalta oli kärventynyt. Nyt taisi lentää melkein yhtä läheltä.

Edessäni näkyi raunioiksi ammuttuja punatiilisiä kasarmirakennuksia. Kiersin ne ja tulin talojen piha-aukealle, jossa näin ainoan ihmisen, viestimiehen vetämässä johtoaan.

— Missä kanttiini on? tiedustelin. — Mies katsahti hiukkasen ihmetellen minuun ja viitaten suuntaan, josta tulin, totesi:

— Tuossa on linja, sadan metrin päässä. Kanttiini on tuolla toisella suunnalla, alhaalla joen rinteessä. Kuulkaa, menkää nyt nopeasti. Minä olen tilannut tähän keskityksen. Eilenkin tässä kuoli yksi mies.

Paransin vauhtiani ja löysin suojatun Takkavalkean kanttiinin. Sille kuuluva pataljoona (III/JR 48) oli ties miten kauan ollut etulinjassa Rajajoen mutkassa tällä paikalla. Yksi komppania vuorollaan oli vain aina lähetetty vähäksi aikaa lepäämään kilometrin parin päähän Rajajoen toiselle puolelle. Komentaja, majuri Erwe oli jatkuvasti pysynyt paikallaan etuvar-tiossa.

Reippaat, rohkeat Takkavalkean lotat olivat jo viikon päivät olleet joulupuhhissaan pesten kanttiininsa oikein jouluvalkeuteen, näperrellen koristeita ja leipoen joululeivonnaisia kaikesta siitä, mitä muonavahvuus vain salli. Pojat kiinnittelivät viimeisiä köynnöksiä ja joulukelloja kattoon, kahvipannu puuskutti hel-lalla, ja hyvä tuoksu kiiri huoneessa. Monena yönä oli valvottu niin, että väsymys uhkasi voittaa, mutta pojillehan joulun pitikin tulla juhlovana lepohetkenä, mitäs lotista. Suloista oli vain istahtaa viimein penkille kädet helmassa ja katsella kanttiinini virtaavan sotilas-

joukon ihastusta nähdessään joululoiston, kuusen, kynttilät ja koristeet.

Taistelujen lomassa nämä pojat olivat harjoittaneet ohjelmaa joulujuhlaansa. Oli ihmeellistä havaita, miten erilaista oli tämän etulinjayksikön jouluohjelma, varmastikin aivan erilaista kuin minkään muun taeman joukon. Myöhemmin kuulin, että toista se oli ollut myös tämän pataljoonaan juuri äsken lepäämään päässeellä komppaniiallakin. Mutta täällä mielialan loi lentävän kuoleman läheisyys. Tultiin suoraan etulinjan taisteluhaudasta Vapahtajan syntymäjuhlaan, laskettiin vielä kuuma kivääri tai konepistooli seinustalle, ja kuunneltiin mielellään vakavaa puhetta. Sel-laista, jommoista ei oikeastaan enää muualla asemasodan joukoissa ollut lupa puhua, jota sanottiin saarnatun tarpeeksi . . .

Tuntui järkyttävältä kuulla nuoren sotilaan lausuvan runoa etulinjan joulujuhlassa. Se runo kertoi äidistä, joka sai peräkkäin tiedon kolmen poikansa kaatumisesta, veljistä, jotka saivat toimittaa äidille kuolintiedon, kunnes ei ollut enää viimeistäkään poikaa. Runo, joka täällä saattoi toteutua tänään tai huomenna. Joka saattoi tulla todeksi hetken päästä, kun tämä joukko palasi taisteluhautaan ja päästi tänne toisen puolen miehistä jouluiltaa viettämään.

Minun oli vaikeaa löytää oikeita sanoja kertoessani kotiseudusta, sen terveisistä ja joulun sanomasta, sillä tiesin ajatuksien viipyvän kodeissa liiankin kuolemanvakavasti. Hymyä poikien huulille en pystynyt loih-timaan. Se oli hiljaisiin ja toisiin asevelijuhla, missä olen mukana ollut, mutta hienoin ja korkeatunnel-maisin joulujuhla, mitä olen koskaan viettänyt.

Uupuneina, mutta tyytyväisinä illanviettoon istahdimme iltamyöhäisellä mekin lotat kahville keittiöön. Majuri Erwen houkuttelimme hetkeksi istumaan kanssamme kahvikupin ääressä ja juttelemaan maailman kuulumisia. Sovimme aamuudesta joulukirkkoon läh-döstä ja sitten oli unen aika. Laukauksia kuului lin-

joilta vain silloin tällöin. Vihollinenkin tiesi, että oli jouluyö. "Maassa rauha ja ihmisillä hyvä tahto".

Herätyskello soi aamulla puoli viideltä. Paljon valvoneet kanttiinilotat eivät jaksaneet herätä. Nousin hiljaa ylös, pukeuduin ja astuin ulos pimeään jouluaamuun.

Kirkkohevonen odotti. Vaatimaton työreki, johon ahtauduimme huopien väliin, majuri Erwe, kapteeni Kurikka, luutnantti Halinen ja minä. Hiljaisessa sotajouluaamun hämärässä ajelimme lumen natistessa jalasten alla kohti Valkeahovia, suuren suurta viihdytystaloa, joka nyt palveli joulukirkkona. Joka puolelta ilmestyi kulkuseettomia kirkkohevosia. Harmaa väki täytti salin. Jouluvirsi kaikui mahtavana ja joulu-evankeliumin sanoja kuunneltiin, kuin ensi kertaa kuultuna uskomattomana julistuksena. Tuskinpa kukaan noista aseveljistä on unohtanut Valkeahovin joulukirkkoa vuonna 1943.

Jumalanpalveluksen päätyttyä erosimme ja tapasin sovituspaikassa "Mainilan satakielen". Majuri Pulkisen maastoauto vei meidät toiseen samoilla seuduilla olevaan, majuri V e t r e n yksikköön. Siellä meitä ei päästetty käväisemäänkään etulinjan korsuisa, vaikka pyysimme. Pojat saapuivat linjasta kanttiinini peräkkäin kolmeen juhlaan, joissa esitimme ohjelmaa, lauloimme joululauluja ja leikimme vanhoja joululeikkejäkin poikien kanssa. Kaukaa kotikonnuilta oli toimittaja Salama Simonenkin saapunut vieraaksi tekemään joulun haastatteluja sanomalehteensä. Kommentokorsussa joimme hyvät kahvit ja ihmettelimme, missä ensi jouluna mahdamme ollakaan. Näkemiin — toivotuksin erosimme ja matkasimme Mainilaan. Minä lähdin sieltä taas Raivolaan tukikohtaani Tapania juhlimaan.

Miksikähän on niin, että tavallisena turvallisena rauhanajan jouluna jouluhartaus tulvii mieleeni oikein syvästä vasta silloin, kun muistan sotajoulun viettoani rauhattomassa etulinjassa Rajajoella.

Hämäläisten kanttiini Rajajoella

UUSI AUSTIN

mini

HYDROLASTIC-
jousitus,
Austin-
Cooper'in
vaihdelaatikko
ja kytkin

Maahantuojat:

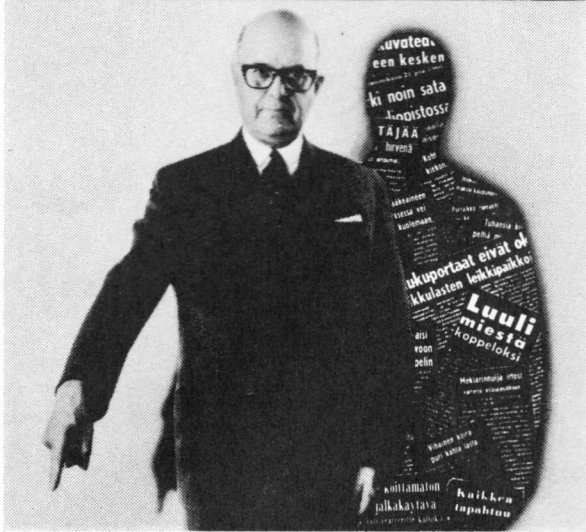
VEHO AB

Helsinki, Autotalo, puh. 64 27 64

PIIRIMYYJIÄ
KAUTTA MAAN

Te olette vastuussa

perheenpää, kiinteistön omistajana, hotellin tai ravitsemusliikkeen omistajana, julkisten tilaisuuksien ja messujen järjestäjänä, kauppiana, maanviljelijänä, lääkärinä, metsästäjänä, opettajana, laivanisäntänä, speditöörinä, lakimiehenä, autokorjaamon omistajana, huoltoaseman omistajana, rakennusurakoitsijana, tilintarkastajana, itsenäisen ammatin harjoittajana.

Pohjola auttaa Teitä

Jokainen meistä on vastuussa: Esim. lapsemme saattaa leikkiessään aiheuttaa vahinkoja, joista lasku tulee perheensä päälle, katolta pudonneen lumen aiheuttamat vahingot on kiinteistönomistajan korvattava jne. Myös kauppiat, maanviljelijät, lääkärit, opettajat ja monet muut tekevät päivittäin työtä, johon liittyy suuri vastuu.

Pohjolan vastuuvakuutus kattaa sen korvausvelvollisuuden, johon vakuutuksenottaja voi lain mukaan joutua vieraalle aiheuttamansa vahingon perusteella.

Jos vahinko on sattunut, Pohjola

- selvittää, onko korvausvelvollisuutta olemassa
- neuvottelee korvauksesta vahingon kärsineen kanssa
- maksaa korvauksen vakuutuksenottajan puolesta
- hoitaa tarvittaessa oikeudenkäynnin ja maksaa siitä aiheutuneet kulut.

Vastuuvakuutus on huokea. Esimerkiksi perhevakuutuksen vuosimaksu on 10 mk, metsästäjän vastuuvakuutuksen 5 mk. Konttorimme, tarkastajamme ja asiamiehemme antavat Teille mielellään lisätietoja Pohjolan vastuuvakuutuksesta, joka on "onni onnettomuudessa".

VAKUUTUSOSAKEYHTIÖ **POHJOLA**

POHJOLAN VAKUUTUS - ONNI ONNETTOMUUDESSA

KIRJOITUSKILPAILU TALVISODASTA

on järjestetty KANSA TAISTELI -lehden lukijain kesken sodan tapahtumista ja kokemuksista, rahapalkintoina:

I palkinto	500 mk
II palkinto	300 mk
III palkinto	200 mk
10 palkintoa	kukin 50 mk

Arvostelulautakunta voi jakaa palkintosumman tarvittaessa toisinkin. Rahapalkintojen lisäksi lohdutuspalkintoina 20 lehtemme vuosikertaa. Kirjoitusten tulee olla postitettu toimitukselle, osoite Töölönk. 35 B Helsinki viimeistään 31. 3. 1965.

Kilpailun tulos julkaistaan lehtemme kesäkuun numerossa.

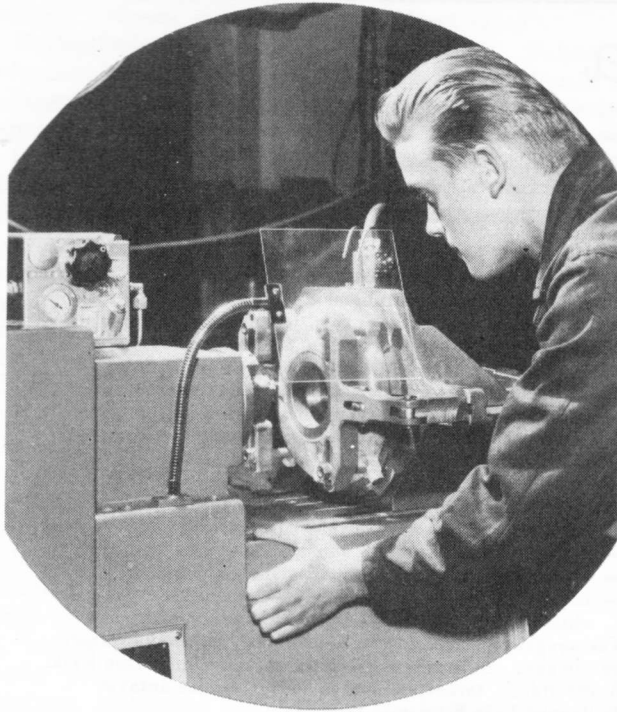
Kilpailuohjeita:

1. Kuvattujen tapahtumien tulee olla todenperäisiä.
2. Kirjoituksesta tulisi ilmetä tapahtuma-aika, paikkakunta ja joukko-osasto (yksikkö) sekä tapahtumiin vaikuttaneiden henkilöiden nimet.
3. Kirjoitusten sopivin pituus on 2—4 lehtemme sivua. — Kirjoitettava vain yhdelle puolelle paperia.

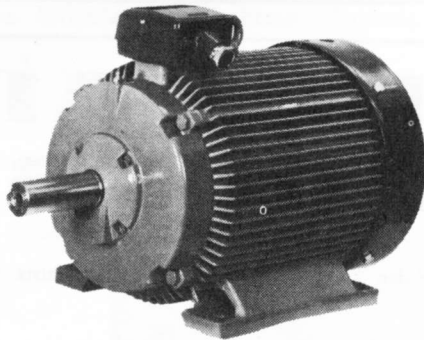
4. Kirjoitukset merkitään nimimerkillä. Oikea nimi, sodan-aikainen ja nykyinen sotilasarvo, nykyinen siviiliarvo, sekä osoite liitetään suljetussa kuoressa kirjoituksen mukaan.

5. Lottien, sairaanhoitajien ja sotilaskotisisarten osallistumista kilpailuun toivotaan.

6. Tapahtumiin liittyvät valokuvat tarpeellisine selostuksineen ovat tervetulleita. Niiden julkaisemisesta suoritetaan korvaus ja pyydettyessä ne palautetaan.

Samalla kun Vaasan moottoritehtaalla aloitettiin uuden HX-sarjan valmistus uusittiin ja modernisoitiin sen konekanta perin pohjin, jotta laajennetulla automatiolla ja tiukennetulla laaduntarkkailulla päästäisiin yhä luotettavampaan ja taloudellisempaan tuotantoon.

Oikosulkumoottori, lajia HX. Mitoitus IEC-suositusten mukainen. Vankka rakenne. Nykyaikainen muotoilu.

Uusi oikosulkumoottorisarjamme on pitkäaikaisen tutkimuksen tulos

Uuden sähkömoottorisarjan suunnittelu nykyisessä kireässä kilpailussa vaatii suurta kokemusta ja sen valmistus monipuolisella nykyaikaisella konekannalla varustettua tehdasta. Niinpä uuden oikosulkumoottorisarjamme kehittämisessä onkin käytetty hyväksi kaikki se yli 70 vuoden teknillinen ja käytännöllinen kokemus, mikä Strömbergillä vaihtovirtakoneiden valmistajana on.

Sarjan valmistus tapahtuu nykyaikaisin työmenetelmin ja konein suuremman tuotantoon pystyvässä tehtaassa, oman laboratoriomme suorittaman jatkuvan laaduntarkkailun alaisena.

Siksi Strömberg-moottorit ovatkin luotettavaa käyttövoimaa sekä kotimaassa että ulkomailla.

oy Strömberg Ab

Helsinki — Kouvola — Kuopio — Oulu — Pori — Tampere — Turku — Vaasa — Tehtaat Helsingissä ja Vaasassa.

O. Karvinen

Pohjaluukun kera pormestariksi

— Mihin saakka ovat kapakat auki Sekehessä? kyseli luutnantti Rundqvist eräänä syksyisenä ilta-päivänä vuonna -42.

— Emme me ehdi tämän illan juhliin, paitsi jos ne ovat pidentäneet aikaa juuri meidän takiamme, kuului kämpän nurkasta lentovarusteittensa kimpussa hääriilevän luutnantti Kepsun vastaus, ja sitäpaitsi siellä pääsee kyllä sisälle, vaikkeivät saappaat olisikaan noin kiiltävät kuin Sinulla nyt.

— No, saappaat minä putsasinkin vähän toista tarkeitusta silmälläpitäen, meinasin näes katsastaa sitä pormestarin paikkaa, josta vangit ovat kertoneet. Kuuleman mukaan hankala paikka, mutta luulisin 50 kg miinapommien tasoittavan tietä, tuumi Rundqvist.

Oli syksyinen päivä 1942. Lentueiden päälliköt olivat hiukan ennen äskeistä keskustelua saapuneet laivueen komentajan, majuri R. Artolan puhuttelusta, jossa oli selvitelty tulevan hyökkäyksen yksityiskohtia.

Päämaalina oleva Sekehen kylä oli Seesjärven itäpuolella oleva paikka, josta henkirievustaan kiinnipitävä suomalainen lentäjä mieluummin pysyi poissa. Venäläisille piloteille kenttä taas oli turvallisuuden tyysija, kun otetaan huomioon aluetta ympäröivä ilmatorjuntavyöhyke.

Sekehen kentälle oli noihin aikoihin keskitetty suuri määrä kaukopommittajia, etupäässä DB ja SB-tyyppiä. Nämä koneet olivat rikkana meidän rokassamme ja nyt oli tarkoitus selvittää asia kertaheitolla.

”Jonomuodostelma, korkeus 1200 m. Koko laivueen joka koneen alle 20 kappaletta 50 kg miinapommia. Startti kello 19.” Tässä pääpiirteittäin käsky, joka oli annettu.

Aikataulun mukaisesti Dornierit irtosivat Linnuniemen hietikolta ja suuntasivat kulkunsa kohti ”suurta näyttämöä”. Suomalaisittain katsottuna lähti matkalle suuri muodostelma uljaita koneita.

Pommituslaivue 46:n lentäjiä tukikohdassaan talvella 1942 lentoa odottamassa. Keskimmäisenä laivueen komentaja, majuri R. Artola

Ystävämme Rundqvist oli koneessa, joka jonossa lensi viimeisenä. Koneen ohjaajana oli Kapteeni Jorma Turpeinen eli niinkuin sanottiin Jorkka.

Ilmojen Jumala ei ollut suopea tällä kerralla matkalaisille. Pilvikatto laskeutui yhä alemmaksi ja alemmaksi, ja lopulta maan näkyvyys katosi kokonaan.

Tällaisissa olosuhteissa olisi laajan lentokentän pommittaminen ollut lievästi sanottuna tehotonta, sillä maalit, lentokonehallit, koneet ja polttoainesäiliöt oli siroteltu pitkin kentän laitoja.

Dornier-kone valmistautuu lähtöön

S.A.-kuva

Majuri Artola oli itse laivueen mukana, eikä kukaan tainnut enempää kummastella, kun kuulokkeista jyrähti hänen äänensä lyhyesti ja ytimekkäästi:

— Varamaali!

— Enempää selityksiä ei kaivattu, sillä varamaali oli sovittu jo ennen lähtöä ja siksi oli valittu Vojatsun rautatieasema, joka oli n. 55 km Sekehestä pohjoiseen.

Aikaa oli kulunut lähdöstä hiukan yli tunnin, kun ensimmäiset koneet alkoivat tiputella "pakettejaan". Pilvet rakoilivat siellä täällä, mutta mittarilentona oli retki edelleenkin suoritettava.

Turpeisen Jorkka ohjaili tyyneesti ajokkiaan, kunnes huomasi räjähdysten ketjun alapuolellaan. Tällöin hän luuli jääneensä hiukan jälkeen muusta porukasta ja lisäsi kierroksia.

Kohtalo leikkii joskus kummasti ihmislapsen kansa. Niin nytkin. Viimeistä edellinen kone oli vain parikymmentä metriä edellä ja ehkä kymmenkunta metriä korkeammalla, mutta silti näkymättömissä. Juuri kun Jorkka oli tullut edellisen koneen alapuolelle, se pudotti pomminsa. Yksi niistä rikkoi Jorkan koneen nokkaa ja toinen osui vasemman tason kärkeen samalla pyöräyttäen koneen syöksyyn.

Tapahtuma oli niin yllättävä, että se sekoitti hetkeksi Jorkan konseptit. Hän arveli, että kone oli saanut raskaan it:n osuman ja määräsi vaistonvaraisesti miehistön valmistautumaan hyppyyn.

Luutnantti Rundqvist, joka oli vielä äskeisen tärs-kyn häkellyttämä, käsitti käskyn väärin. Hän vetäisi alaluukun pakkolaukaisimesta, jolloin luukku lensi taivaan tuuliin, ja sukelsi itse perästä. Onneksi sähköttäjä sekä kk-ampuja jäivät hetkeksi ajattelemaan tapahtunutta, sillä välittömästi Rundqvistin hypyn jälkeen Jorkka sai koneen oikaistua.

Pommit vain pois mahan alta ja sitten suorinta tietä kotiin, takoi ohjaajan aivoissa. Paluumatka oli totisesti kylmä, mutta loppuihan sekin aikaan.

Rundqvist vain oli poissa, samoin koneen pohjaluukku. Luutnanttimme oli loikannut keskelle vihollisen raskasta it.patteristoa ja tästä hypystä hän oli selvinnyt kaikella kunnialla, niinkuin vankien luovutuksessa myöhemmin myös Suomeenkin. Tuskin Rundqvist kuitenkaan tuona iltana ennätti kapakkaan, ja pormestarin virkakin taisi jäädä saamatta.

— Olihan se melkoinen turistimatka, totesi tähtystämme saavuttuaan kolmatta vuotta kestäneeltä kiertueeltaan.

tilapäiseen särkyyn

JOMO

ORION
RESEPTITTÄ
APTEEKISTA

S.A.-kuv.

Rautatien konepaja pommitettuna Helsingin asemalla 28—29.8.1942

LAURI MARKKANEN

OLIMME määrättyt päivystykseen (28.8.1942) Helsingin ratapihalle. Päivystys n:o 1:n tuli alkaa kello 19. Työmme sujui tavalliseen tapaan aina kello 23,15 saakka, jolloin kaupungin hälytys sireenit ilmoittivat ilmahyökkäyksen olevan odotettavissa. Jatkoimme pimeässä työmme suoritusta, niin että olisimme olleet jo muuten valmiit lähtemään pois, mutta kun viimeiset paikallisjunat eivät voineet hälytyksen vuoksi lähteä raiteilta n:o 4 ja 5, emme saattaneet painaa painoilleen junia, jotka aamulla olisivat lähteneet matkaan mainituilta raiteilta. Raiteille n:o 6 ja 7 saapui tällä aikaa kaksi paikallisjunaa ja Turun pikajuna, jotka kuljetimme pois.

Odotellessamme sitten töiden jatkoa ilmatorjuntatykistö ryhtyi toimintaan. Laskeuduimme maahan veturin viereen seuraamaan tilanteen kehitystä. Ammukset jyrisivät ja paukkuivat yläpuolellamme. Kuulimme voimakasta lentokoneen surinaa, ja tähystellessämme taivaalle havaitsimme aivan yläpuolellamme lentokoneen pakoputkesta tulevan tulenlieskan. Samalla rupesi kuulumaan suhinaa, aivan kuin raketin lentäessä. Heittäydymme pitkäksemme maahan ja tähystimme mihin pommi putoaisi.

Silloin näimme, miten Kaisaniemen lahdelta kohosi korkea kipinä- ja kurapatsas ilmaan. Vähän ajan kulluttua voimistui taas lentokoneen ääni ja kuului voimakasta suhinaa sekä räjähdys Pitkäsillan suunnalta. Aivan välittömästi räjähdys jälkeen alkoi sen suunnalta näkyä tulipalon kajoja, joka voimistui voimistumistaan. Koko kaupunki tuli vähitellen aivan valoisaksi. Kallion kirkon torni hohti punertavassa valossa, Stadionin torni, Kansallismuseo, Eduskuntatalo sekä Kallion ja Töölön kaupunginosat olivat selvästi nähtävissä. Kaisaniemen puiston puut varjostivat jonkin verran ratapihaa ja asemarakennusta.

Menimme raiteelle n:o 6 tulleen paikallisjunan perään ja vedimme junan tulevalle pääraiteelle, joten junan veturi pääsi Pasilaan. Painettuamme junan raiteelle n:o 7 jäimme junan eteen.

Helsingin ratapihalla

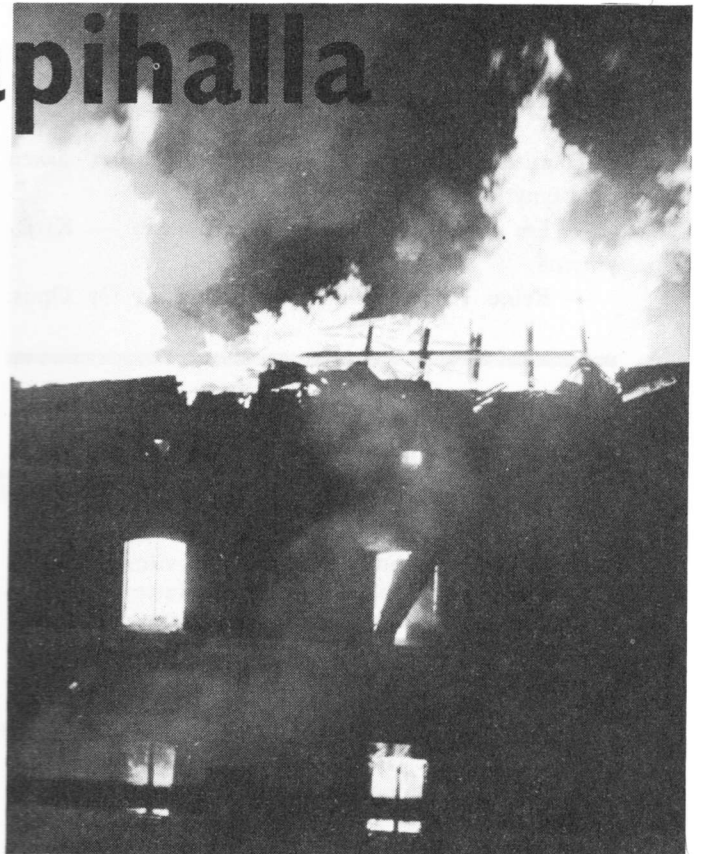
Helsingin rautatieasemaa pommitettiin 28—29.8.1942

S.A.-kuva

Jonkun ajan kuluttua alkoi taas kuulua voimakasta lentokoneen surinaa, sitten pommin suhinaa, joka tuli aivan meitä kohti. Kehoitin lämmittäjää heittäytymään maahan viereeni. Samalla jo räiskähti aivan kohdallamme olevan konepajan katolla ja veturimme ikkunalasit tippuivat päällemme. Lämmittäjä hoki: "Polttaa, polttaa. Kuumaa, kuumaa!" Hän aikoi nousta seisomaan, mutta kielsin häntä jyrkästi sitä tekemästä, sillä odotin, että pommeja tulisi vielä lisää. Katsoessani konepajalle näin laudan palasia, nokea ja poroa kohoavan katolta ilmaan ja alkavan laskeutua alaspäin. Samalla rupesi poro ja tuhka kirkastumaan ja pian näkyi liekkejä.

Kyselin junailijaa. Kun hän saapui, ryhdyimme korjaamaan pois lähettyvillä olevia vaunuja tulen piiristä, sillä havaitsin heti, että vaunut saattoivat syttyä tuleen. Vedimme vaunujonoamme jonkun matkaa. Ankaran ilmatorjuntatulen, sirpalevaaran takia — ja kun lisäksi kuului kovaa lentokoneen surinaa — keskeytin veturin työskentelyn ja annoin lyhyen jarruvihellyksen junailijalle merkiksi etten jatka työskentelyä.

Tulituksen ja lentokoneiden äänen hiukan vaimennuttua nousin uudelleen veturiin. Kun junailijaa ei näkynyt eikä muitakaan sellaisia henkilöitä, joiden kanssa olisin voinut työskentelyä jatkaa, minun täytyi odottaa. Jonkin ajan kuluttua saapui veturin luo sotilashenkilö, joka kyseli paikalla olevalta vaihde-

Valtion viljavarasto Pitkängsillan luona Siltavuorenrannassa tulessa 28—29.8.1942

S.A.-kuva

Vaikuttava kokonaistilitys Saksan Barbarossa-suunnitelmasta — käsittelee myös Suomen osuutta.

Paul Carell

17/22 mk

MARSSI VENÄJÄLLE

"... jokamiehen Barbarossa-historia, jonka ammattimieskin lukee mielellään"

Aamulehti

Hirtehin tarina käpykaartilaisista

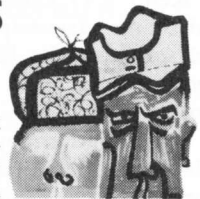
NIILO LAUTTAMUS

Ilman kokardia

"... railakkaan rentorakenteinen väläys hiippareiden maailmasta, värikäs, vetävä, helposti luettava"

Keskisuomalainen

6/8 mk

KIRJALLISUUTTA

Toimituksellemme on saapunut seuraavaa äsken ilmestynyttä kirjallisuutta:

— Esa Anttala: Päämajan Kaukopartio — Kirjayhtymä

— Reino Hirviseppä: Viisikolmatta — Oy Opus.

mieheltä, voisiko vaunuja saada vedetyksi pois tulen piiristä. Painoin omaa junaamme sen verran takaisin päin ilman opasteita, että pääsimme 3:nnele hiekkatielle, jonka vaunut olivat lähinnä paloa. Silloin kun vedimme vaunujonoa, näkyi jo viimeisenä olevan vaunun kulma olevan liekeissä, mutta se sammui kuitenkin pian. Kun junailijakin saapui, yhdistimme vaunut 4:nneen hiekkatien vaunujonoon ja vedimme senkin pois palopaikalta. Viimeisenä oleva G-vaunu oli kuitenkin jo syttynyt niin pahoin palamaan, että junamies irroitti sen junasta kuumuudesta huolimatta, ja se jäi raiteelle palaen kokonaan. Yhdistimme vielä 7:nneellä raiteella olevan vaunujonon ja lähdimme vetämään vaunuja Pasilan menoraiteelle. Vetäessämme vaunujonoa loppui veturin vesitankista vesi. Jatkoin kuitenkin jonon vetämistä Pasilaan päin niin pitkälle, kuin uskalsin höyrykattilan kuivuessa. Sainkin siten vaunujonon niin kauas että olimme ratavartija Murolahden asunnon kohdalla.

Riensiin silloin ratavartijan asunnolle ilmoittaakseni puhelimesta junailijalle, etten voi jatkaa liikehtimistä. Kun ratavartijalla ei ollut puhelinta, menin paikalla olleen suojeluvalvojan asuntoon isorokkoseurumilaitokselle, jossa oli puhelin. Puhelinsoittoihin ei rautatien keskuksesta tullut kuitenkaan vastausta.

Ollessamme rakennuksen pihalla kuului taas lähellämme pommien viuhinaa ja heittäydyimme maahan. Pommien putoamispaikkaa emme voineet todeta.

Riensiin juoksujalkaa asetinlaitteelle n:o 1, jonne ilmoitin, että meidän on heti päästävä Pasilaan saadaksemme vettä. Kun sain tähän luvan, otimme veturin irti ja kävimme Pasilassa ottamassa siihen vettä.

Palasimme samaa tietä vaunujonollemme ja vedimme sitä ensin sen verran, että pääsimme vaihteesta painamaan vaunut raiteille n:o 127 ja 128. Sillä aikaa pääsi ns. vetopäivystäjän veturi vetämään raiteella n:o 8 olevia vaunuja ja sai nekin pois tulen luota. Ensimmäisessä pikatavarapätkässä oleva halkovaunu ja aivan konepajan seinustalla oleva kansainvälisen ravintola- ja makuuvaunuyhtiön korjausvaunu paloivat.

Kello 3,45 antoivat sireenit vaara-ohi-merkin. Valmistimme järjestelymestarien ohjeiden mukaan ensimmäiseksi aamulla lähtevät junat asianomaisille paikoilleen, jonka jälkeen pääsimme Pasilaan miehistön vaihdolle.

Raskas ja hermoja kysyvä 11-tuntinen työvuoromme Helsingin ratapihalla oli päättynyt. Kyllä maistui tunnin kestänyt uni kotona, sillä sen verran ennätin nukkua, kunnes uusi hälytys alkoi.

Kansikuva:

S.A.-kuva

Vartion vaihto jouluyönä 1942 Syvärillä JR 50:n asemissa

NUMERO 12:n KIRJOITUKSET

K. L. Oesch:

TALVISODAN SYTTYMINEN JA STALININ
NEUVOSTOLIITON PÄÄMÄÄRÄT 353

V. Nihtilä:

JOULUKUU 25 VUOTTA SITTEN 355

Lauri Lukkarinen:

SUMMASSA PANSSAREITA TUHOAMASSA 358

R. Kalervo:

TOLVAJARVEN ALKUTAISTELUT
JOULUKUUSSA 1939 362

Edvin Paasitie:

VIIKKO VILAKKALAN KOULULLA 365

Onni Heikkinen:

ESIKUNTAKOMPPANIAN SOTAHUUTO
KIESTINGIN KORVESSA 368

Toivo Alio:

JOULU 1942 MIEKKA 3:ssa SYVÄRILLÄ 370

Mirjami Laukas:

JOULUILOA RAJAJOELLA VUONNA 1943 375

O. Karvinen:

POHJALUUKUN KERA PORMESTARIKSI 380

Lauri Markkanen:

LEVOTON YÖ HELSINGIN RATAPIHALLA 382

**Kirjoittajat vastaavat esittämistään
mielipiteistä**

**Käsikirjoitukset palautetaan vain
postimaksun seurattessa**

Mehevän kellanruskea
koriste on lasitteen
suojaama.

KOSMOS-astiat ovat
uuninkestävää
kivitavaraa.

 kosmos

Arabian uutuuksastasto

Uusi KOSMOS-astasto on Arabian modernia ja samalla ajattoman kaunista käyttötavaraa. KOSMOS-astioiden muoto ja koristelu on Arabian tunnettujen taiteilijoiden työtä. KOSMOS-astiat edustavat arkiastioiden arvokasta ylimystöä. Tehkää loistava ratkaisu — valitkaa itsellenne ja joululahjaksi KOSMOS!

ARABIA
WARTSILA

**"Polta
solakka
HUNTER
-saat**

miehenmittaiset savut!"

Ralliajo . . . jännitystä . . . vauhtia . . . miehisten miesten railakasta menoa . . . Edessä kirtaival . . . auton ja hermojen kunnon puntari . . . Mutta ennen lähtöä Hunterin rauhoittavat, miehenmittaiset savut! Nautinnollisen tukeva tupakka, korkea laatu -niille antaa arvon tosi tupakkamies. Hunter on laatu-savuke, jonka solakkuus tuntuu vain sen edullisessa hinnassa: 1,20/20 kpl.

HUNTER
-solakka savuke, tukeva tupakka

STRENGBERG

Irtonumero 80 penniä (sis. lvv.)

Helsinki 1964 — Sanoma Osakeyhtiö